

ИВАН А. КРОТЕВ

ОТ ВОЛГА ДО ВАРДАР

*Historia est
magistra vitam!*

ПРЕДГОВОР

Повод за да напиша този скромен труд ми даде становището и една част от нашата и чужда общественост за съществуването на самостоятелна етническа група, каквато представлява славянският елемент от македонското население, назовавано "македонски народ" или "македонци". Политическите ["]причини за такова отношение към населението в Македония, представляващо болшинство, когато другите етнически групи и лица си запазват народностното име, като гърци, сърби, власи, евреи и др., са несправедливи, изопачаващи истината и исторически неверни. То е българско, част от българите в Мизия и Тракия. Правилно е било становището на македонското освободително движение в 1893 г. в лицето на бившата Вътрешна Македоно-одринска революционна организация /ВМОРО/, която нестричайки българския произход на същият ратуваше обособяването на Македония в отделна самостоятелна държава поради географското и икономическо положение и по политически причини; предполагайки по-късно създаване на балканската федерация, като Македония ["]ябълка на раздора стане стожерна такова, без да отрича българския произход на славянския елемент, при гарантиране права на другите етнически малцинства. В противен случай се изпада в смешно и трагично положение, членове от едно и също семейство, родни братя и сестри да се таксуват от различни народности.

Историческата правда за българския характер на населението в Македония няма нищо общо с политическите "велинобългарски" и други довинистични тенденции на някои среди от съседните държави в миналото, сега и в бъдеще. Не е единственият изолиран случай да не се отрича етническият произход на население с еднакъв произход, език и обичай, числящи се към две или повече държави. Примерът със съществуването на Швейцария, Германия, Австрия, Белгия и пр. подкрепят това становище, за да не става нужда да се изнасява съвестта на народа

за неговия произход. Създадената Народна република Македония е добро начало.

Аз търсех обективни исторически данни за двете алтернативи. Трябваше да си обясня, има ли някаква данна за отделна етническа македонска група и защо Филип II наричан Македонски носи това презиме. Макар и да не съм историк, а юрист ~~а~~ по професия, аз почнах да търся стари исторически източници, за да си отговоря на въпроса.

Щастливо попадение бе за мен изложеното историческо обяснение за Македония в една стара френска енциклопедия в народна библиотека "Ив. Вазов" *La grande encyclopédie* издание на *H. Larousse et al.* 5^{ie} - Paris. Там намерих описание за разделяне на Македония още пр. н. е. на области, най-южната от които, включително гр. Солун се е наричала *La Mygdonie* ^(илие) Микдония. Тя е играла историческа роля в древно-стта. От тук е произхождал и Филип II Македонски. От името Македония счтам, е произлезла производната дума Македония. Така от географското име на същата област македонския цар Филип II е взел презимето Македонски. Така също и други видни, а и обикновени люде, са взели презимето. По-късно намерих други исторически материали, които затвърдиха у мен убеждението, че географското име на областта е дадено прекося както на отделни лица, така и наименованието на народа в тази област. Такова е изданието "Библиотека" - Времена и народи, за старо-македонската история до 323 г. при уредник Страшимир Славчев - 1930 год. издадени преводи на Плутарх под заглавие "Успоредници" и др. Ценното за мен бе обяснението на моя въпрос, данната за основната ядка в състава на армията на Ал. Велики/ 336 - 323 г. пр. н. е./, които са били траки, илири и наемни гръцки войски. Не се споменава друга народност. А известно е, какво е станало по-късно с траки и илири, които са автохтонното/завареното, коренно/ население на тази част от Балканския полуостров, респ. в България и Македония. Други не малко исторически източници потвърдиха тези изводи. Следва да се заключи, че славянският старо-български народ от

i/ *La Mygdonie*

Волга-Дунав до Вардар е един и същ-български. Така считам, че изпълних един дълг на правда към с векове изтезавания български народ. Не е изключено ^{по политически} прилагането ^и на ~~антитезата~~ на Соломоновата тега в приказката за спора между двете майки за живото дете.

От автора.

О Т В О Л Г А Д О В А Р Д А Р

"Човекът се явява като краен продукт и като най-висока степен на всичко, което природата е достигнала в животинския свят".

Аристотел

"Кои сме ние? От къде идваме? На къде отиваме?"

Така почва един писател своята книга и отговаря: "Бавно но с неуморна смелост ние тласкаме тая въпросителна все по далечно отвъд кръгозора, гдето се надяваме да получим отговор на своите въпроси"

И така е било от векове, от хиляди и хиляди. от милиони години.

Науката казва, че планетата на която живеем в началото е била огромна топка огнена маса, димящо облаче в безбрежното пространство на вселената. С течение на милиони години нейната повърхност се е втвърдявала и се покрила с тънък пласт кора. При нагъване се образували скали, долини от дъждовете- езера, морета и океани Явява се зад облаците слънцето. Минават милиони години. Явява се първата жива клетка. И ето от небитието се ражда битие, живот.

Ще кажете: предположения? - Може би.

След други милиони, милиони години се явява и човекоподобната маймуна, пра-пра-пра дядото на човека. Да, гибона, орангутана, шимпанзето, горилата., питекантропуса. ч о в е к а.

"Човекът се явява, като краен продукт и като най-висока степен на всичко, което природата е достигнала в животинския свят"/Аристотел 384-

- 322 год.пр.н.е., роден в с. Стагаре, в Халкадийския полуостров.....

После...много човеци, хора бели, черни жълти...от централна Азия, от Океанията....от Сахара....Чернокожите от къде са се явили на този свят? Кой е тяхният извор на човешки същества? Пустините, Сахара, Оазисите? А по-нататък жълтокожите, пак човеци, между Сахара и централна Азия¹. А последната, Азия, сякаш вулкан, като лаве изхвърля хора, народи...или те идват от островния терен? Може би водите от стихийно стопили се грамадни маси от ледени планински блокове от Хималаите и другде са се стопили и заляли някогашната суша, сега Океания. Може би много са загинали, а други са избегнали смъртта, като се заселвали в незалятия сух терен на континента с посока на запад. Те се размножавали, размножавали там край реките Инд и Ганг, Хоанхо и Янце, където им станало тясно...После тръгват да търсят земя ~~д~~ добро или с лошо ...с война.

Или пясъчни пустинни урагани са се изсипали върху главите на черните жители от централна Африка и ги прогонили в крайбрежията, край реките Нил, Йордания, Тигър, Ефрат....Те, реките които напояват виреещата там в диво състояние плодородна растителност от естествена и лесно-достъпна готова храна, макар в борба с диви зверове, са създавали по-лесни условия за живот. Затуй там се сочи първоначалната родина на много европейски и азиатски народи. Благоприятните условия са били причина да се създадат там, край реките, големи и силни държави в предисторическото, в далечното минало време.

С развитието пък на корабоплаването и търговията преди хиляди и хиляди години, центърът на културата от далечния изток се е изместил на запад, около басейна на Средиземно море, реките на Мала Азия и река Нил в Африка. Страните около това море са станали люлка и център на благосъстояние, цивилизация и култура на стария свят.

2/ Из "История на ~~на~~ човечеството" от Хендрик Ван Нуйт-Самс

След Индия и Китай следва Египет преди повече от 3500 години пр.н.е., Асирова вилония прези 3000 години пр.н.е., Финикия, Еврейското царство, Персия, Елада/Стара Гърция/, Македонската държава, Римската империя, Българската държава и пр.пр.

А ето човеци и в други континенти—Америка. От къде са дошли негрите на Христофор Колумб и Мегелан? Още Австралия и други. А сега има области на нашата планета неизследвани, недостъпни, обитавани от пигмеи, живущи по дърветата на джунглите, в гори и води, големи пространства населявани от чудовища от животни и растения непознати. Още земята неизследване човечеството тръгна из космоса.¹

Кой може да каже положително колко и от кога този свят светува и човешкият род съществува в диво или вултурно състояние? И колко още планети и слънца има, щом нашето е най-малкото от съществуващите в безграничната вселена много слънца? Отговор няма. Тайна.

Amicus Plato, sed magis amica Veritas!

Човекът след разявяването му на лицето на земята, използва последователно мозъка си за завладяване природните сили и стихии, за изясняване създаването на света със всички негови прояви. Следват научно-теоретични периоди за възрастта на земята от 700,000 години. Такива в едри линии, като терциера/началния период от историята на земята, преди да се яви човека. Палеолитния/през който на земята са първобитните хора/. Следва неолитния период/когато човеците обитават в пещери, в колиби и в жилища на колове и пръти, построени в вода, в езера и пр. за запазване от зверовете/, като в Преспанското езеро, в Девенското, пещерата "Магура", до Белоградчик

Известни и неизвестни народи са се явявали на света на нашата планета; живеели, творили, някои създали ценни и високи култури, после изчезвали. Явявали са други и така хиляди, безчет години.

Какво е търсил и търси човешкият философски гений от неизвестното от далечното минало, та и до днес?

¹/Мил ми е Платон, но истината ми е по-мила/Ариоста/

Кое карало антични колоси на мисълта да се ровят в изясняване създаването на света? Кое карало гениалните мислители в реални и интелектуални, нереални вдълбочавания на мисълта да се мъчат да открият загадката за света, за човека и всички прояви във природата, въпреки клади и инквизиции върху някой белязани и изключително надарени умове, като Галилео Галилей, Джордано Бруно и други? Ето Сократ в V век/460 г. пр. н.е., Платон/-427 -380 г. пр. н.е./ Хераклий към V в. пр. н.е. с принципа "Всичко тече, всичко се изменя", мисъл, която се повтаря по-късно от великия руски критик Белинский с израза: "Няма предел за развитие на човечеството. Никога то не ще каже - спри се, стига толкова, повече няма на къде да се отива".^I "По-късно - Сенека/род. 6 год. пр. н.е./ автор на съчинението "Теогония"- за родословие на боговете на света и др. Следва да се споменем Роджер Бекон/1210-1294/ Алигиери Данте/1265-1312 г./ автори на поемата "Божествена комедия" и др.

Нека споменем и епохата на ренесанса. В XV и XVI векове прогресивният преврат разбих ~~философията~~ ^{връзка} ~~с~~ -обраща на земята, религиите на старото. Томас Мор/1470-1535 г./, Джордано Бруно/ 1564-1642 г./ изгорен на кладата на 16.II.1600 г., Лучито Ванини - също в 1619 г., Галилео Галилей/1564 -1642 г./, Декарт/ 1596 - 1650 г./, че "истината и в човека, а не в бога"., В Спин за/1632-1677г./, Монтескьо/1689-1755 г./, Волтер /1694-1778 г./; Жан Жак Русо/ 1712-1778 г./, Дени Дидро/1730 г./, Емануил Кант/1742 г./ "Критика на чистия разум" - за примирението на идеализма с материализма; Хегел/Хегел 1770 г./; Шербах/ 1804-1808 г. Карл Маркс /1818 г./ Фр. Енгелс/1820 г./ Огюст Кант/ 1789-1857 г./ известен позитивист; Херберт Спенсер/1820-1903 г./ Адам Смет, Роберт Оуен, Сен Симон, Чернишевски, Вл. Ленин и пр.

Наред с философите, социал-идеолози, идват хуманистите в литературата, музиката, художеството - в изкуствата. Ал. Пушкин, Н. Гогол, Достоевски, В. Юго, Х. Хайне, Байрон, Ем. Зола, М. Метерлинг, Х. Юбсен, Шекспир, Ганди, Гьоте, Бетховен, Шуман, Менделсон, Григ, Чайковски, Гоа, Рубенс, Леонардо де Винчи

Кое довежда героя на Шекспир до хамлетовския въпрос: "да бъде или да не бъде?" Кое накаква хората да си създават култове, религии, богове в образи на животни, стихии, фантастични митове и в човешки образи, като Буда, Брам, Йехова, Бог Христос, Мохамед и пр. пр.

Кои сме ние, откъде, накъде?

"Волга! Колко народи са се срещали на твоите брегове.... И от всички народи, които са пили твоите води, само ние задържахме твоето име".

К. Миладинов.

Освен тази религиозна смесица в народите или в една етническа неустановеност, неоседналост от прииждащи и отминаващи народи. Фактор и силата, която се мени стихийно. Слабо населената и в диво състояние Европа почва да се залива с разни племена.^{1/} Това става и в теорията на нашия Балкански полуостров. То представлява интерес за установяване родословното дърво на обитателите на същия в установените области Мизия, Тракия и Македония, които вземат централно място от същия. Балканският полуостров обхваща в едри щрихи теорията южно от средното и долно течение на р. Дунав/старото ѝ име Истър/, включена между трите морета - южно от нея: Черно, Бяло, /Егейско/ и Адриатическо/Йонийско/, чийто води мият неговите брегове.

Мизия обхваща ^{рмг} теорията между р. Дунав и Стара планина/Хемус/.

Тракия - източно от р. Места и южно от Мизия.

Македония в древността, векове преди новата ера е описвана като област наричана Голяма Македония, състояща се от две части-Горна Македония, северната планинска част и Долна Македония, южната част, слизаща до Егейско море. Тя се определя с граници: на север- Шар планина и Черна гора/.

1/ Дивите германски племена са били завладени от Цезар/по Плутарх 46-12 В Долна Македония са влизали областите: Еметия, северно от Олимп и Морето с градовете Борака/Героя -сега Бер/,

~~Гора~~ - олопска, на изток - река Места, на юг - Егейско море ~~и на~~
и на запад - една линия неоточнена стриктно, която минава от татък
Преспанското и Охридско езера и отделя от Албания/Епир/.

В Горна Македония влизали следните провинции: Ористис/ или
Ористида/ около горното течение на р. Хлиакмон/ сега Бистрица/ с център
град и езерото Калетър/ сега Костур/; Линсестис/ или Линкестидида/ - по
двата бряга на р. Бригон/ сега Черна/ с главен град Хераклея Линкестий
ски или Пелагония/ сега Битоля/, а според Гранд Енциклопеди - Хераклея
с център гр. Битоля, образува отделна област от Линсестис; област
Бордея - днешното Островско и Кайлярско. Към тези четири области се
числили още Пелагония и Пеония до царуването на Касандър.
В долината Македония влизали областите: 1/ Македония северна от Олимпа и Морея и край Тес-
салия (сега Тес) и Едеса - Боден известно време станал столица на древна Македо-
ния на Филип II, а по-късно става свещен град на двореца за гроб-
ница 2/ Област /Пиря/ - крайбрежната равнина между Олимп и морето;
Беотия/ Беотия/ с гр. Пела, с илирийско име Бунамос, сега Постол, ен. Вар-
дарско; 4/ Алмония, на север от Беотия, върху Лудияс/ Мегленица/ Амфак-
ситис, равнината на гр. Тетово; 6/ Бизалтия, върху Долна Струма или
Бисилтия - около планината Берртикс/ Бешик планина/ и езерото Кор-
кинитес/ дн. Тахино/, с гр. Амфипол/ дн. Наохори/ на изхода на езерото,
някъде до Хераклея Ситика/ при дн. Демир-Хисар; 7/ Крестония - на север
от Бизалтия, край планината Д. Дисорос/ дн. Круша и езеро Пласида/
Бутковско.

8/ МИКДОНИЯ/ *Μυκεδονία*/ на север от Халкидийския полуостров
/ дълго време чужд за Македония/ и Тесалоники/ сега Солун/, източно от
р. Аксио/ Вардар / на Термейския / бивш Солунски/ залив. Според Плутарх
в най-старо време била областта между Лудияс/ дн. Мегленица/ и Аксио/
Вардар.

Македония включвала още земите на покорените по-късно трако-
фригийски племена около езерото Лихнида/ Охридското езеро/, езерото
Болбе/ Бешик - гьол/ и по планината Пантей/ Пирнар-даг/ до града
Филипи/.

В Македонската държава влезли и трите полуострова на Халки-

дика и земите на пеонските илирийски племена около градовете Стоби /до днеш. Градско и Билазора/ дн. Велес/ на север и до реките на Астибус/ Брегалница, Понтус/Струмица/ и долния Стримон/Струма/ с гр. Сирус /Сер/ на изток.

Характерно е също съчетанието на трите речни басейна - на Вардар/Аксиос/, Струма/Стримон/ и Места /Нестос/, които напояват един естествено изолиран от съседните страни терен с високи планини: на изток - Пангея/Пилав-тепе/ и Орбелос/Пирин планина/, които я отделят от Тракия; на север Скомиус/Шар планина/ от Дардания/ област на София и Сърбия; на запад-Варно/ планината на Перидтойос/ /и Воаон/ Воаон/ и Грамос, от Илирия/Албания и Епир/; на юг-планините Камбунийски / /и Олимп я отделят от Тесалия.^I

В ново време географските граници на Македония/според проф. Л. Милетич-"Макед. научен институт- София 1925 г./ се очертани така:

Македония, която заема западната половина от южната част на Балканския полуостров- откъм север се очертава с големите планински вериги, които почти без прекъсване се простират от запад към изток, като се почне от Шар планина, Скопската Черна Гора, през водоразделната височина на Вардар и Морава в Прешевско. Продължава нататък по осоговската и Рилска планини до върха Мусала. От тук захваща крайната източна граница на Македония, отправя се към юго-изток по западните склонове на Родопите до р. Места, над с. Бук и отива по течението ѝ на долу до Бяло Море. Южната граница на Македония захваща от устието на р. Места по Морския бряг/пресичайки Атонския п-в, който има особен статут- н.б./до устието на р. Бистрица/н.б. включвайки Солун/.

I/ Това описание е извлечено от *La Grande encyclopédie* и Плутарховите "Успоредници"/Плутарх от 46 до 120 г.н.е./ издание на "Библиотека"-Времена и народи за старо-македонската история" до 336 г.пр.н.е. при уредник Стр. Славчев от 1930 г. Първата *Grande encyclopédie* е стара френска енциклопедия-Париж. С името Македония или Македонида старият Географ Георг Страбион, живял през времето на Христа, разделя Македония на Горна и равнинна или Долна/Ематия/

От там поема по нейното течение до изворите ѝ, продължава все на западно водораздела към изворите на р. Девол до Албанските планини. Западната граница на Македония тук извива на север и минавайки по планините западно от Охридското езеро и от гр. Дебър достига до Шар планина. /Прилага се картата/.

Най старата история на Македония е покрита с дълбока тъмнина. Горно-македонските племена-ланкести, орести и др. /наричани по географските наименования на местностите-н.б./ били от илирийски произход и се установили по своите места още в първото нахлуване на илирийските пеоци, значи към XIII век пр. н. е. Същинските македонци изглежда, били погърчени илири,^{1/} които по неизвестни причини и в неизвестно време, навярно към VII век пр. н. е. се спуснали от Тесалия в планините на север от Халиакмон /р. Бистрица/, а от там в равнините на Емалия, където покорили заварените трако-илири и основали македонската държава. Наричана по географското име на тази южна област-Микдония от там Македония. Според старите гръцки историци Херодот и Тукидид, пръв македонски цар, към VII век пр. н. е. бил Пердика. /Херодот - гръцки историк, роден в Халикарнос /480-425 г. пр. н. е. Тукидид, от 455 - 396 г. пр. н. е./

1/ Според историч. данни по Плутарх /46 - 120 г. н. е. /

Раритетна на Македония
второе издание
ленине.

В Долна Македония се формира царството, като неговите князе ~~/всички~~ се присъединили към Хераклид Теменидес д.Аргос/в стара Гърция/. След основаването на монархията от Пердикас/според Херодот/ са царували - Аргеа, Филип, Аеропас, Алсетос, ^{или Аминта/}Аминтес 1/540-498 г. пр. н.е./.

Наследява го сина му Александър I-който обединява цяла Долна Македония. Следва Пердика II, неговия син Архелай, който преместил столицата от Еге/Едес/ в Пела. След неговата смърт за 40 години се изредили 9 царе. Един от тях - Аминта III/389-370 г. пр. н.е./ е баща на трима македонски царе-Александър II, Пердика III и Филип II от жена му Евредика, Линкестийска княгиня. Птоломей се оженил за вдовицата на Аминта III - Еврида управлявал като настойник на малолетните синове Пердика и Филип, бъдещия Филип II Македонски./359-336 г. пр.н.е./ Някои историци съобщават, че Филип преместил столицата ~~от~~ Егеса/Воден/ в Пела, сега с.Постол, екидже-Вардарско. Несъгласието между гърците ^и Елада при градове-държави /полиси/ до IV век благоприятствувало Филип да се издигне над племенните еленски аристократически вождове с добра военна организация. След като победил и покорил някои градове-колонии по Беломорското крайбрежие, той се насочил към златните богатства/руди/ в Тракия. Тук той е възстановил гр.Пловдив, носил неговото име Филипополис и до сега. Тракийският поход му дал възможност да създаде и своя флота. Републиканските демократични управления на градовете-държави Атина, Спарта, ^{Тайна} и други често са воювали за надмощие една срещу друга. Съперничеството между монархическото управление в Македония и демократичното в Стара Гърция създавало антигонистични отношения. Раздроблението на Елада създавало условия за привърженици на някои видни лица към монархическо управление.

1/ Според историч.данни по Плутарх /46-120г.н.е./.

Така се създава и в Стара Гърция - в Атина и др. "македонска партия". Към тази партия са се числели ораторът Есхил, философът Аристотел и др., а към Елинската демократична партия прочутия оратор Демостен, философът Сократ и др. В борбата и войната между двете системи победил Филип II Македонски. Когато стигнал до Коринт бил сключен мир, образуван бил съюз. На конгреса с представители на всички градове Филип е бил провъзгласен хегемон на гръцката федерация.

Истински изразител на духа на атинската демокрация бил Демостен, но неговите противници Сократ и Платон предпочели "идеалната" монархия. Филипа си го представяли само "като върховен посредник между враждуващите държави и партии, стоящ над политическите и обществени противоречия в Елада". И след образуване на "Коринтския съюз" или "Коринтската федерация", нито атинските демократи са били искрени към Филипа, нито той към тях, а се оповавал на областите, освен Македония, още Тракия, Илирия, Епир и Тесалия. Филип поверил възпитанието и обучението на своя син Александър на известния философ и учен мъж Аристотел. Като създал своята държава на Балкански полуостров и бил вече спокоен за нейното съществуване, той бил възхитен от своя син и изразил своето доверие с думите: "Македония ще бъде тясна за Александра". Но в личния интимен живот на Филипа настъпило едно събитие, което турilo край на неговия живот. Въпреки красивата си жена Олимпиада, от княжески епирски род, той се влюбил в племенницата на своя пълководец и приятел Атал, македонката Клеопатра. Олимпиада свикнала с неговите сърдечни увлечения и с няколко ^{1/}наложници тук и там в държавата си, не отдавала голямо значение. Но понеже Филип неуспял да направи македонката Клеопатра своя наложница, решил да се ожени за нея. Такава женитба поставя в несигурност и наследството на престола за първородния им син Александър. Настъпило загриженост и тревога в семейството от тази постъпка на царя.

В това време е станала свадбата на дъщерята на Филип и

Олимпиада - Клеопатра за шурей на Филипа и брат на Олимпиада княз - Александър Епирски. Отивайки на стадиона за тържеството на случай сватбата Филип бил нападен от младия македонски болярин Павсаний и убит. Убиецът също бил убит от телохранителите на Филипа. Това станало през октомври или ноември 336 г. пр. н.е...

След смъртта на Филип наследява го сина му Александър/336-323 г. пр. н.е./Александър бил подготвен добре да замести достойно баща си като цар. Известно е, че Александър създавал най-голямата в историята държава, простираща се от Епир, Адриатическо море, р. Дунав до р. Инд в Азия. След победата на най-силния персийски цар Дарий, включил Египет от Африка, като основал световния културен център гр. Александрия, а за голямата си държава избрал столица гр. Вавилон, бившата персийска столица неизключваща бащината македонска столица Пела, където е Олимпиада, майка му.

Историкът Теопомп, ученик на Исократ и съвременник на македонския възход пише: "Приятелите/б.м. придворните/ на Филип били придворните "другари"/хетаири"/ от различен произход и македонци и чужденци, като опора на централизма му в управлението. Те били 800 души феодали. Така е било и при Александра. Редовната войска на последния се състояла от одризци, трибелци/тракийски племена/, от илири и наемници гърци и траки. Това показва, че друга народност в Македония е нямало.

Следователно потвърждава се, че македонското население /наричано така по географското име на местожителството областта-Македония, производно от името Микдония/ се състояло от илири, траки и гърци. Няма никаква следа от всякаква друга етническа група, а правилно е да се приеме като автохтонно население именно траките и илирите живели тук към VIII до VI век пр. н.е. Траките заемали източната половина отвъд р. Тимок и Искър, а илирите - западната от Балканския полуостров, южно от средното течение на р. Дунав до

1/ в стр. 18

до Епир и Адриатическо море с граници за траките от изток-Черно море, а от юг - Егейско. Гърците дошли от Мала Азия и островите заемали Коринтския полуостров и някои крайбрежни селища-колонии. Те са са били разни племена, като ах. и дорийци, еолийци, еонийци и др. пр. н.е. в Йордания имало чисто гръцки градове - ист. Библейски събития "Вернар Келар"

Епир, вероятната илирийска държава е била между Македония и Адриатическото море, с която Филип VI се е сродил, един път с женитбата си за Олимния/или Олимпияда/, Епирска княгиня и втори път, като е омъжил своята дъщеря Клеопатра, за епирския княз Александър

А за траките гръцкият историк и етнограф Херодот/480-423 г. пр. н.е. /който е обиколил много земи, между които и Тракия пише следното: "Тракийският народ е най-голям след индийския. Ако неговите племена биха се обединили под един господар и биха били единодушни.....той би бил непобедим". Омир в поемата си "Илиада" споменава техния цар Ресос/ в IX в. пр. н.е./ . Най-значителна държавна организация се е създала в началото на V век пр.н.е., начело с владетеля на племето одриси Терес. А гръцкият историк Тукидид/V в пр.н.е./ споменава тракийските племена одриси, беси, сатри. Сочат се техни царе, освен Терес - Саталк/431-432 г. /. Севт I/424-401/, Медок, Севт II, Терес II, Хибрителис/383-309/ Копис I/383.381/, Адеман II, Севт III/330-313/, Лизамах/381-313/, Севт IV/200/, Копис II /175/ и др. пр. новата ера. Следват владетели под римско покровителство - Садалас I, Копис III и Садалас II все пр. н.е. Тракийското племе трибели имали са свой цар под името Сирма./Според Плутарх/.

Държавата на одрисите обхващала голяма част от днешна южна и източна Тракия с главен град Одрин и на юг Егейско море. Били много племена подчинени по-късно от Филип II Македонски и Алекс. Велики. Това е било 10 века/1000 г/ преди идването на Балканския п-ов на славяните. Южна Македония е играла историческа роля и се е на-

ложила на цялата Голяма Македония. Географското име се вналозило като презиме, както на цар Филип II, така и на партията- неговите последователи. Също и на един гръцки епископ Македониус, избран през 341 и такъв до 360 г. н. е от македонското население и живущ в Константинопъл.

По-късно Георги С. Раковски, патриарха на революционната борба за освобождение на българския народ и Иларион Макариополски, виден борец за религиозно освобождение от фанариотите- гърци, които са следвали в Атина са основали организация за борба против турското владичество подобно на критяните и ~~и~~ нарекли "Македонско дружество". Лично Г. С. Раковски макар роден в гр. Котел взел участие в Браилското въстание 1842 г. под презимето Георги Македонски (24) /в предговора на Паисиевата история от проф. П. Деников/. Следва това подражаване от Георги Измирлиев Македончето, родом от Горна Джумая; спр. паметника му в гр. Горна Оряховица; Христо Николов Македонски, хайдута, родом в с. Горни Тодорак, кукушко, по-късно участник в I Белградска легия на Г. С. Раковски или бележитият артист Стефан Македонски, патрон на Художествения музикален театър в София и др. още много или малко известни.

Счита се, че първоначален бог на македонците пр. н. е. е бил козелът, божество-покровител на династията - Каран/значело рогат Богът козел служил за знаме, а племето "Крестовци" около "Круж-ма-платана" според Тит Ливий, римски историк от времето и Христа за бог и знаме Крестовци (в Кукушко и Кукуш. Канарски)

Някои автори на древната история предписват на Александър Велики системата на империализма на основата на "териториалната" държава, целяща претопяване не само на народите, а и на раси. Той се противопоставял на учението на своя учител Аристотел, че едни по рождение са предназначени за роби, а други- за властвване.

- 15a -

12

Нотингем на

Г. С. Покровски

Александър бил дал зародиша на новата идея за природното равновесие на хората. Посочва се като принос на тази идея оженването му за красивата персийска принцеса Роксана. Докато държавата се определя с наличието на един народ с общ произход, език, вяра, обичаи в рамките на известна територия. При империализма на Александра нужен един основен ~~р-монт~~ територията, в рамките която се претопяват реди и раси под империума на една власт, като си запазват езика, вярата, обичаите. Империумът се изразява в военно и икономическо подчинение при съуправление и контрол на пълномощник - представител на държавата. По-късно този империум в разни варианти се прилагаше в Елада по формата на елинизъм, който се стремеше да елиминира етническото качество, да потърчи българите. Или в Турция под етикета османлии, но формираше ^е единичарска армия от потурчени деца и юноши. А по-късно западно-европейския империализъм и идейния социалистически интернационализъм подобно на християнството възприеха империализма без териториално начало.

След смъртта на Александър Велики/323 г. пр.н.е./ в Мала Азия от малария/, многонационалната държава на основата на големите пространства и широко държавно общежитие, се разпада и отслабва до пълното завладяване от римската империя към III век, започнало от 98 година при император Траян/98-117 г.н.е./ и траело до IV в./395. Тогава се разделила, разпаднала на източна със столица Константинопол/Цариград/-Бизантион/ и западна с столица Рим.

През римското владичество южната част на Балканския п-остров била разделена на две области-Тракия и Македония с граници помежду им р. Места.

към стр. 12/1/ За интимния личен живот на Филип се знае, че въпреки красотата на своята жена Олимпия/Олимпиада/ имал още и няколко жени наложници. Такива са били: илирийката Авдата, елимеиската княгиня Ида, тесалийката Никистолида от гр. Фере, която родила дъщеря Тесалоники, омъжена за пълков. Касандър, който основал, като преместил селището Терма, в гр. Солун и го нарекъл Тесалоники; тракийка Иеда дъщеря на царя на гетите, лариската Филипа и последна - Клеопатра, племенница на

Последната включвала и естествената нейна столица гр. Солун, където известно време е бил изпратен на заточение римския оратор Цицерон. Бродението на Тракия е свързано с историческото име на гладиатора Спартак, водач на въстанието на робите в Рим.

Продължителните варварски нашествия в Европа и Балканския полуостров на народи от изток в течение на три века са променили много етническия състав на населението. В III век /280/ г. идват келтите, по-късно /441-447 г./ хуните идват, ост и вест готи, кумани, авари, хазари и пр. Нито римската, нито византийската империя са били в състояние да ги спрат.

Многобройни са имената на народи и племена, които се срещат в историческата литература на Балканския полуостров. Едни като буен човешки възход поток идват от изток, други се настаняват от владетели по стратегическо-военни и политически причини. Част от местното население - траки, илири, гърци са бивали избивани или отвлечани в робство. Така той е представлявал една много пестра етническа мозайка.

Кои сме ние? - Хора, човеци. От къде идваме? - От изток по повелата на инстинкта за самосъхранение. Било поради натиск от други - хазари идва също от изток или бягащи поради свръхнаселеност-мизерия,

пълководеца и приятел Атала, за която се оженил, понеже не можал да направи тази македонка наложница.

1/ Като изключим приемането от историята автохтонно/коренно, местно заварено/население на Балканския полуостров, именно-траки и илири, тук са дошли, минали или останали-келти, хуни, кумани, готи/ ост и вест/, скити, хазари, татари, авари, сарацини, павликени, аромъни/цинцари, куцовласи/, германци, франки, евреи, печенеги и др.

Също славяни и българи с разни племенни родове, като венди, анти, славини, пирати, капори, требали/траки/, даки/също/, албигойци, дардани, панони, епирати/сигур илири/, тофски и геги-също илири, одрисци, беси, сатри, емолити, кендрози, радони, артемиди, иракли, асклиди, адриани, берзи, драговичи, сагуни, ринхи, струми, смоляни, пенези, узи, феси, мархомани, язиги, сармати, тарки, вакунити, сагудори, влигизи, вандала, костабоски, дерони, елони, меди.

незадоволени битови нужди, даже елементарни. Било поради някакви природни бедствия, наводнения или потоп оцелелите търсят местопребиваване или поради военно любиви народни или самолюбиви водачески стремежи.

II

Важен исторически момент за Балканския полуостров е нахлуването на славяните от изток в края на V и началото на VI век от н.е. Те са разгромили византийците и са заели целия Балкански полуостров - Мизия, заемаща територията между долното и част от средното течение на р. Дунав и Стара планина, Тракия - южно от Стара планина до Егея и македония южно и западно от горните области, с граница към изток р. Места. Завзели са също северна Гърция до Коринтския провлак, някои Егейски острови и Албания. Летописците Прокопий и Йордан съобщават в VI век н.е. че още когато са били зад р. Дунав те били наричани "словини" (*Slavini*). /казаните летописци, гръцки учени са живели същата епоха, според проф. Л. Милетич/.

Заселването на Балканския полуостров от славяните се завършило в началото на VII в. като южния бряг на р. Дунав, според гръцките летописи Теофан и Никифор, е бил зает от седем славянски племена. Общото име на славяните било венеди, но са били разделени на много родове. Най-големите групи били славините и антите. Славяните са заели постепенно Тракия, след като са били укрепил в Мизия, сегашна северна България. Силното тракийско племе смоляне успяло да забегне и се настани в вътрешността на Родопите. Техни потомци се смятат сегашни жители в този край. От там през през Македония са достигнали на юг Елада, а на запад - Албания.

Във Френската енциклопедия за Рус. 20 век том IV стр. 574 е казано: От VI и VII векове страната/н.б. Балканския полуостров/ беше така изпълнен от славяни, че тогава я наричаха "Словиния" или "страна на славяните"

Местното население-траките вероятно е било пославянчено, претопено, като се има предвид икономическата обстановка, която се е създадала, при която робството е било премахнато от славяните.

Про дотмо зана

През VII век на сцената на балканската история се явяват българите. И те идват от изток, както келтите, хуните, аварите, готите славяните и други, от този човешки вулкан. Те безспорно са от общата племенна славянска група, заемаща сега повече от половината територия на Европа. Дошли през II век от централна Азия, заели са областта между и към Каспийско, Азовско, край р. Припеч, приток на Днепър и край р. Волга. Делят се на много племенни родове-котрали, сарагуни, онагундури, куригури, утигури и пр. Образували племенно обединение. Познато у Византийските историци под името "Голяма България" с водач Хан Кубрат/Курт/ от рода Дуло. Към 660 г. Кубрат починал. Племенният съюз се разпаднал. Тогава те били нападнати от племето хазар, идващи пак от изток, на което указали слаба съпротива. Някои групи от племето се задържали при р. Волга и там образували "Воложка България". Един от наследниците/те били четирима/вождът хан Аспарух /Исперих/ потеглил със своята дружина към р. Дунав и се установил на лагер в южна Бесарабия. То било към 670 г.

От тук са правили набези зад Дунава в територията на Византия и опустошавали. Византийският император Константин IV Погонат през 680 г. предприел поход срещу тях, който завършил с неуспех. Преследвайки разбитите византийски войски прабългарите стигнали до Стара планина.

1/ За своя дом, т.е. за нас.

Тук в сегашна северна България, в съюз със седем славянски племена, които били освободени от византийско робство, са били поставени основите на славяно-българската държава със столица Плиска. Границите ѝ били : Черно море, Стара Планина, на запад - до областта между реките Искър и Тимок, на север - р. Дунав. Това е било в 681 година. Византийците са били принудени да плащат данък.

През същото време друга група българи дошла през Панония се спуснала на юг, се настанила в Битолско и Солско полета водена от малкия брат и Аспарух - Кубер/според чужди автори и надписа Мадарския конник при старата столица Плиска от Бан./

Следват Тервел /701-718 г./, чиято епоха е от значение. Следват други с по-малка значимост, като Телериг и др. После Кардам /777-803/ Управлявал в войни с Византия, а и в мир. Наследен от Хан Крум /803-814 г./ В 809 г. е завладял Сердика /София/ и стигнал до стените на Константинопол/. Той бил наследен от Омортаг /814-831 г./, чийто управление е творческо и водещо към възход. Той възстановил разрушената столица Плиска от Никифор, преди да бъде победен от Крума. При Плиска се намира паметника Мадарският конник, с важно историческо значение. Той е изделан на естествена скала, Висока 23 метра, с надписи от три исторически епохи на гръцки език,, защото тогава нито българите, нито славяните са имали своя азбука. Първият надпис, който се намира горе от двете страни на конника е от времето на Тервел, около 25 години след основаването на българската държава. Вторият надпис под коня от ляво е от времето на Хан Кормесий или /739-756 г./ Кормисош, а този от дясно - от времето на Омортаг. Ще се спрем на този надпис, защото е от значение за нашето изложение, не толкова историческо, колкото политическо.

Разчитането, което е направено от Бан /Българ. академия на науките/ през 1954 г. се различава от това на Феликс Кониц /1872 г. от видният чешки историк професор Иречек /1884 г., от чешкият

учен Карл Шкорн , руският професор Успенски и от унгарският археолог Газа Фехер 1924 г., че образът е на цар и пр. Това разчитане на БАН хвърля голяма светлина в нашата история от онова време и ние ще го предадем в кратце^I/. Още повече в него се изнасят нови данни за българите в Македония от времето на основание на българската държава на Балкана.

"Първият надпис след IV ред гласи:....."българите... и отиде Тервел на носотрезания император /м.б. Юстиниян II/ не повярваха моите ч и ч о в ц и в Солунско и си отидоха в Кусинските селища /м.б. от автора на "Л.Фр. проф. Бешелиев/. Неговият един..... чрез договор архонтът Тервел даде на императора5 хиляди.....
"С мене победи добре" /Императорът с мене.../

Сега се установява, че в преговорите /м.б. за даване военна помощ на византийския император Юстиниян II, който бил пленен от противниците и отрезали му носа и ушите/ наричан "ринотмет"/носоотрезан/, но успял да избяга от пленичество/ с българите на Кубер ч и ч о на Тервел, които са се заселили в Македония около Битоля и С о л у н с к о / села Кусинските/. Изяснява се, че един от братята на Аспарух, именно Кубер слезнал също на Балконския полуостров вероятно от север през Панония и се след със славяните в Македония. Обяснява се също историческият факт, че когато византийският император се опитал да покори славянските пламена около Солун, той бил нападен от българите. Става ясно, че тези българи са били хората на Кубрат. Ясно се чете думата " б ъ л г а р и", което е най-старата епиграфско споменаване на името "българи".

От втория надпис се установява, че Кормесий /дал помощна Бизантия при обсадата на Константинопол от араби в 718 г. Заблудата на Шкорпил и Фехер, е че погрешно свързват с неизтритата част I/Спр. "Лит. фронт" бр. 7/17. II. 1954 г.

от думата "Крум... Сега се установява, че това е името на Крумесий или Кормесий, или Кормисом. Защото събитията за които се говори се отнасят за една епоха около 100 години преди царуването на Крум/. Това са събития от към 700 година, а Крум царува 803-814 г./моя бе лежка/.

Третият надпис от времето на Омуртаг, син на Крум, е много повреден и вероятно се отнася за войните на Омуртаг с Франките.

Установява се връзката на българите от Мизия с българите от областите около гр. Солун и Битоля. С това може да се обясни вече и произхода на българските поселения в Мала Азия през VIII век. Те датират от времето, когато Куберовите българи са воювали с византийците при опитите да покорят славянските племена около Солун. Тогава много българи са попадали в плен и са били заселени в Мало-азиатския полуостров. И сега още съществува там селище "Булгар-кьой" Българско село - по сведение на стари арменски беганци от Турция/.

След Омуртаг следват хан Маламир/831-836 г./, хан Персиан/836-852 г./, цар Борис /852-889 г., когато официално била въведена в България християнската религия.

Народът обаче не разбирал християнското учение проповядвано му на разбираем за него гръцки или латински език. Бодила се борба за превличане на народа главно към едно от двете религиозни течения католичеството в лицето на римския папа и православие то в лицето на византийския цариградски патриарх. Тези религиозни партии държеха за триезичието в религията. Вероющите не могат да се молят на друг език освен на латински, гръцки и еврейски. Бог не разбирал друг език. I

В това съревнувание между Рим и Византия, между католичество и православно вероизповедание и влияние върху народите византийският император Михаил възложил на солунските учени, братята Кирил и Методий, да създадат азбука като най-подходящи и познаващи славян-

ски език, на който се говорило в Солунския край и на Солунския пазар, а той бил славянобългарски или старо-български, те да изготвят азбука и писменост, която да разбира населението.

Това именно са сторили братята Кирил и Методий. Тази мерка на времето бе революционен акт на двамата братя против богословието, неговото триезичие, което сковаваше двояко народите.

То се указа обаче, благоприятно за източно православна България и другите славянски/дър/ народи. Те имаха свой говор, а нямаха своя писменост. Така те се освободиха от едно пленничество. Те вече можеха да се учат, да пишат и да четат, като се ограмотяват на сво говорим майчин или близък до него народен език.

Братята Кирил и Методи са били изправени пред духовен съд в Рим, където те са отстоявали правотата на своето дело.

Френският писател и историк А. Д'Аврил нарича делото на двама братя Кирил и Методи "най-крупният факт в историята на Източна Европа".

Действително крупно събитие в историята на българският народ включително и особено в Македония и въобще за славянството е създаването в IX век на славяно-старобългарската азбука от двамата братя солунчани Кирил и Методи. Това ние трябва правилно да подценяваме. Те са родени в началото на IX век в гр. Солун от родители по произход славянки.

Азбуката е била съставена 855 г. на езика, на който се е говорило в Македония, солунско, с каквото поръчение им било възложено това. А знае се на какъв език се е говорило в солунско старо-български. Той е бил разбираем добре в Моравия и Панония. След съставянето на азбуката, наречена "глаголица", глаголическа азбука", същата по ки-сно била наречена "Кирилица". Веднага братята Кирил и Методи с помощи на свои ученици са превели най-важните богословни църковни книги на славянски език, за да бъдат разбирани от народа. Съревно-

ванието за религиозното влияние и надмощие между Византийските духовни власти и католичеството в лицето на папството улеснявало въвеждане на църковно-славянско богослужение.

Известно е, че Финикийците първи са създали своя звукова азбука писменост от 22 букви. Тя била възприета от гърци и римляни а от там преминала в всички европейски и други народи, включително славяните с "кирилицата", като някои знаци се различават по конструкция.

Най-бележитите ученици на Кирил и Методи били: Климент, Наум, Ангеларий, Горазд, и Лаврентий. След смъртта на Методи във Великоморавия, латинското/немското/ влияние прогонило същите, които спасили с бягство. А други/около 200 млади/ученици са били откарани в Венеция и продадени като роби. Споменатите петима се спасили с бягство със саял през Дунава в Белграда, който тогава е бил Българско владение. владетелят- управител български болярин изпратил Климент, Наум, и Ангеларий - в българската столица Преслав където те били приети през есента на 855 г. от цар Борис, най-сърдечно.

Според житието на Климент той бил изпратен от княз Борис за учител, в областта Кунтмиченица. Тя обхващала местата западно от Солун, включващи Охрид до р. Корча и гр. Девол в южна Албания. Предполага се, че или Климент е родом в Македония, или че князът много е ценил същата. Там Климент работил като учител. По-късно през времето на Симеон - 893 г. бил назначен като епископ Охридски до смъртта му в същия град в 916 година. Климент Охридски е подготвил 3500 ученици за учители и свещеници из Македония и България, за борба против елинизирание на българите. Полиграфът на Климент Охридски в XI век пише: се стремяха към България, за България мислеха и на България се надяваха да им даде успокоение.

Климент Охридски е бил и писател. Оставил е много съчинения пропити с лиризм и патос, особено "Похвално слово за свети

242

23

Химн

на Руднев

Охридски

(в. в. фронтана, етюдисти
морси)

Кирил". Неговите грижи са били всеотрасни, включително стопански засаждения на полезни дървчета. Както езикът на Кирил и Методи, така и на тяхните ученици, който стана книжовен за всички южни и източни славяни е старо-българският език, македонско наречие. Сърбите тогава не са имали своя държава, а са въждали такава четири века по-късно.

Великите синове на Македония са турнали основа не само на българската книжнина, но и на литературата на всички православни славянски народи, включително руския народ. Старобългарската книга и просвета едновременно са достигнали голям разцвет, както в Охрид, така и в Преслав, където е останал другарят на Климент Наум. Това е било предпоставката за настъпилата за Българината държава във всички области "златния век" при царуването на Симеон Велики.

Знаменателно е чествуването празника "Св. Кирил и Методи" - за втори път в София, след освобождаването на България. То било по случай 1000 годишнината на българската азбука на 11 май 1885 г. в гр. Средец /София/. Това празнуване е станало през време царуването на княз Александър Батемберг. Тогава е бил изпълнен.

Първият ~~химн~~ за прослава на Кирил и Методий. Ето текста му:

Сега след тиссяца години
на нашът живот духовен
С хвалби и песни за спомен
Наши светци се славят,
Техните имена ехтят,
Славни дела им блещат,
Старини ни явяват,
Стара наша славнина.

Учителе на вера права,
Първи народни светила
Шо не черпеле с вода жива
В отдавнашни времена
Двама родни братя -
Кирила и Методия
Всех българин опозна
Сека душа ги позна.

Тържественото чествуване се е провело в цялата страна. В София имало "Угощение" от градското общинско управление. На банкета са присъствували 500 души, начело с княз Александър Батемберг, официални лица /чужди и наши/ и други видни лица. След като княза е напуснал банкета /м.б. протоколно/, военният прокурор Лиленфелд изричал на здравица и казал: "В днешния ден една славянска слава

се раздава по целия славянски мир в чест на славянските просветители, които са дали литературен живот и християнска вяра на всички славяни".

Дядо Славейков в своя тост казал: "Преди хилядо години се е създал нашият български народ; славянски народи е имало откак е свет създаден, но те са били живи умрели без писменост и без учени. Много съдбини е прекарал нашият народ преди хилядо години, но Кирил и Методий му дадоха наука и вяра и му показаха пътя, по който да върви."

Кратко слово произвесьл и Трайчо Китанчев. Той казал:

-Събрани сме ние тук, господа, от всички краища на България; гледаме между нас но между нас не забелязваме представители на Македония, от отечеството на нашите просветители Кирил и Методий /Забел."Гимна"/Химна/ на бълг. просветители св.Кирил и Методий пеен у средец II.V.1884 г. др.описание се предаде в в.Лит.Фронт" бр.21 от 24.V.1963 г. от П.Каранетров/.

Ето и два документа останали от оная епоха. Те са съчиненията на един от най-оригиналните писатели от старо-българската литература. Той е Черноризец Храбър, който се опълчва против гърцизма и търгофилството у нас. Единственото му запазено съчинение е озаглавено "О писмех" или "За буквите". Той пише: Когато се покръстиха те/ м.б. - ние / се принуждаха да пишат славянската реч/м.б.говор/ с гръцки букви"....."Прежде обо словене не имеехам книг, но чертами и резами четеехом и гадаехом погани соншем"./Преди това славяните нямаха книги с черти и резки четеха и се разбираха, бяха езичници". А д-р В.Киселов го превежда така: И тъй славяните преди нямаха книги, но с черти и резки броеха и смятаха, понеже още бяха езичници"./Подробно съществуващите у неграмотните българи до неотдавна - "ребуси", или "рабуши".

Известна е историческата борба за триезичието, - че на бог може да се моли само по еврейски, гръцки и римски. Ерго бог не разбира други езици.

По нататък Ч.Храбър пише: "че бог е изпратил на славяните Костантин/наричан Кирил..... И той им създал/ на българите м.б./ 33 букви..... Гърците казват "алфа", евреите - "алеф"/те са по-стари от старогръцките/, а той /м.б.Кирил/ - "аз" "Алеф" на еврейски

значи: учи се, а "алфа" на гръцки значи : "търси".....

И през X век, при сина на Бирис - цар Симеон/893-927 г. българската държава достигнала върха на своето териториално, културно и политическо развитие, наречен "златния век" на България. Симеон започнал продължителни войни с Византия. След поръжението на византийците при река Ахелой/близо до Поморие, Бургаско/ в 917 г., българските войски стигнали до Коринтския провлак/в Гърция отвъд Македония/ и до Галиполския полуостров/Херсонес/. Нови области от Македония и Албания били включени в границите на Велика България. В 925 г. се включили и сръбските земи. Симеон изоставил титлата княз/равно на хан/ и се провъзгласил "цар на българи и гърци".

В столицата Преслав се оформил кръг от писатели под покровителството на Симеон. Те били Йон Екзарх, Епископ Константин, Черноризец Храбр и други.

Представлява интерес съчинението на епископ Константин Преславски в стихотворна форма под заглавие "Прогласа на светото Евангелие". Той е първия български поет. Ето част от него:

Пророците се прогласили преди:

"Христос ще събере народите,

Понеже той е светлина на целия тоя свят

.....

.....

Затуй чуйте, о всички славяни. I

Марко, Матей, Лука, Йоан

Поучават целия свят като казват:

Ако искате красота на душата,

Гледайте, любете и се радвайте .

.....

.....

Слушайте всички славяни;

Слушайте словото, защото от бог то дойде,

Словото, що кърми човешките души,

Словото, що крепи сърцата и умовете на всички,
Словото, що подготвя всички да познаят бога,
.....

Независимо от религиозния характер на поемата, тук се вижда апел към славяните, като към най-близки по кръв, език и обичай, но се подчертава общочовешкия дух и интернационалния характер на християнското учение. То е пропито с моралните принципи на човека, за отделните народи и конкретно за славяните. Те са били голяма маса и биха могли, не само да бъдат свободни, но и да владеят, не да бъдат владени ту от елини, ту от други. Авторът е бил епископ и живял в края на царуването на Борис/починал 889 г. и в началото на царуването на неговия син Симеон Велики/893-927/.

Разцветът продължава и стига върхода при Омуртаг, Маламир и Пресиан с надписа с етнически елемент и силно художествено оформление почнатото от Мадарския конник, казва проф. Бешелиев в "Литер. Фронт" бр. 21/1961 г. проф. П. Чинкозов. Той посочва, че приемствеността между първо-българските надписи на гръцки език идва по-късно с надписите на български вече език от цар Иван Асен II, за прослава на Клокотническата битка в 1230 г., на който ще се спрем по-късно. Не би било то на български без Кирил и Методий. Затуй те са били обявени за светци, висша награда за оназ епоха. А по-късно, сега и занапред те ще бъдат славени и чествувани от славяни, българи и особено от македонските българи.

III.

Феодалният строй в България в X век, ангарийте в полза на болярите и Висшето духовенство и изтощението на народа от войните създавало недоволството на масите. Затуй се явило учението на богомилите, което особено силно се е изразило при наследника на Симеона - цар Петър/ 924-962 г./ То било социал-религиозно учение, особено от поп Богомил. В документи от XII и XIII векове се говори за създадени богомилски общини, с свой морал и отношение към държавата, нейният орган, към болярството и военната служба, както и против религиозната обрядност. То е било разпространено из цяла България, предимно в Тракия и Македония, известни са били богомилски общини и имена: Драговичи, България, Малиникова и др. Богомилското учение от тук проникнало и в северна Италия и южна Франция, изразяващо се в борба с най-реакционната религия - католичеството. При слабото царуване на Петър и сепаратизма на болярите, лесно било на византийците да им завладеят страната, като нанесат удар на войските. Те са завзели столицата Преслав и Източна България, Цар Петър се спасил с бягство, но са взели в плен наследника му Борис II - 972 г. Останалите български земи в юго-западна България и Македония запазили своята самостоятелност, благодарение на военната съпротива на болярите - наследници на Никола Комита - четиримата му сина Давид, Мойсей, Арон и Самуил, подкрепен от болярите от Средец, Виден, Перник, Охрид, и др. е успял да създаде силна западна българска държава в 969 г. Отначало Самуил имал за своя столица гр. Преспа, после гр. Охрид, където са били крепостите/ твърдините на баща му болярината Никола Комита/. Самуил водил много войни с Византийския император Василий II в продължение на 40 години и създал голяма и силна българска държава чийто граници се простирали от Дунав до Адриатическо море.

Но в една битка с Василий на Беласица в един проход Самуил бил изненадан и нанесен му тежък удар. Пленени били българските

войски. Василий постъпил нечувано и неповторимо в историята на световните войни, като извадил очите на 14,000 войници, оставяйки по един с едно око да ги води на сто души.

Тези ослепени войски били върнати на Самуил в страната му. Това съкрушило царя и му причинило смъртта. Годината 1014 г. е била фаталната за българската държава. Бил наследен от сина му Гаврил-домир. Но в 1015 г. той бил убит от Иван Владислав, син на Арон, за отмъщение на баща си, убит от Самуил за предателство на Византици. Но и убиецът Иван Владислав не успял да спре византийците, при Охрид и в Струмската област и в боя при Драч бил убит. Така Василий II продължил похода из цялата българска страна и в 1018 г. завладял окончателно цялата земя. Като се върнал в Константинопол бил посрещнат тържествено и отличен с титлата "булгароктон" - българоубиец.

Самуиловото царуване има голямо историческо значение за целия български народ. Роден в околността на планина Мокра, западно от Охрид той проявил голяма държавна мъдрост и юначество. Център на могъществото на Самуила бе Македонската земя, Охридска Македония. За кратко време имал за столица село Мъглен, в околността на Солун, после Воден, Преспа и най-сетне Охрид. "Този войнствен човек, пише скулица, брат на византийския император, удивително предприемчив, който ненавиждаше покоя, остана единствен владетел на цяла България." От върха на Пинд, казва гръцкият летописец Йон Цецес, от полетата на Лариса от Драч/Дурацо-/Албания/ чак до вратата на Константинопол/Ц/ град/ всички земи на империята /м.б/ Византия се намираха в ръцете на българите". Но печалният му край след повече от 40 години борба с Византия бе край на I българско царство. Не прие един български владетел, подобно Самуил, трите морета, южно от Дунав - Черно море, Бяло, Егейско/ и Адриатическо/Йонийско/ се миели бреговете на държавата на българите с географските и области - Мизия, Тракия и Македония, за да няма основание да се оспорва етническият

състав и историческия факт.

Не много късно обаче са последвали въстания против византийското робство. В 1040 г. било вдигнато въстание в Македония от Петър Делян, внук на Самуил. Той освободил цяла Македония, подкрепен от Епир и Албания.

Ето как описва това Йон Скулица. "Един българин Петър по прозвище Делян, роб у някой цариградчанин, избягал от Цариград в Моравия и Белград.... Той се назоваваше син на Гаврил, син Самуилов, от брака му с маджарката, която напусна. Той подбуди, пише Скулица към въстание българското племе, което нестколе бе свило врат в робство и се стараяше много да се добере до свободата. И поради това, като дадоха вяра на думите на Петър-Делян определиха го за цар на България и като се вдигнаха с него през Ниш и Скопие, който е главен град на България, провъзгласиха го с векове за цар и избиха немилостиво и безчеловечно всеки намерен там грък".

Но въстанието на Петър Делян било потушено. В 1072 г. избухнало ново въстание в Скопие. Водач е бил Георги Войтех, който произхождал от стар български ~~белярин~~ род. След поръжението нанесено на гърците понеже нямало лице от потомците на старата българска династия в Македония, то Войтах ^и другарите му боляри, поискали от хърватския княз Михайл да им изпрати сина си Костадин Бодин за държавен глава. К. Бодин бил посрещнат в Призрен и провъзгласен за български цар. Дадено му било името Петър в памет на бившия български цар Петър, син и Симеон, който бил почитан от българите като светец. Въстанието на Войтех се разпространило бързо в българските градове Охрид, Костур, Девол. Това въстание е също описано от летописеца Скулица, като такъво на българите в Македония. Но и то било потушено от огромната византийска войска.

Въпреки двойното политическо и духовно робство и много въстания из разни краища на българската земя, след 167 г. византийско владение, българското национално съзнание не е било задушено. В 1185 г. било възстановено II българско царство от братята Асен и Петър, център на въстанието било Търново. Но в 1196 г. Асен I бил убит от болярина Иванко. Братът на Асен - Петър бил убит също и го наследил третия му брат Калоян /1197-1207/.

Неговото управление е забележително с победи над византийците, както в Источна България, така и в Тракия и Македония. На 14.IV.1205 г. близо до Одрин нанесъл поръжение на кръстоносците, които спustoшавали и ограбвали селяните по пътя да освобождаване на "божи гроб", и пленил латинския император Балдуин II Фландърски и го закарал в Търново.

Калоян сключил у н и я с папата, против византийската църква в интерес на двете страни по политически съображения. /Така направиха и кукушани след 8 века/. След убийството на Калоян при обсадата на Солун от заговорници на престола е дошъл орил, а след него сина на Асен I - цар Асен II /1218 - 1241 г./ болярството се е обединило около него и настъпило вътрешен мир в държавата.

В 1230 г. Асен II разбил византийско-епирските войски, пленил деспота им Кир Тодор Комник, заедно с цялото им семейство и били отведени в Велико Търново. През времето на цар Иван Асен II българската държава станала най-мощната. Тя обхващала територията на Одринска Тракия, Беломорската област до Галиполския полуостров, цяла Македония до планината Одрин и Албания. Границите на България южно от Дунава се е миели пак от трите морета Черно, Бяло и Адриатическо.

В памет на победата при с. Клокотница, Хасковско, заповядал да бъде построена в Н. Търново църквата "Св. 40 мъченици" с възпоменателният надпис, който е запазен и до днес. Ето и самия надпис:

"В лятото 6738/м.б. броено от сътворението/на света/ наше лето-числение 1230 г./3-ий индикт. Аз Иван Асен в Христа Бога верен цар

и самодържец на българите, син на стария Асен, издигнах основа и с живопис украсих до край пречетната тая църква в името на светите 40 мъченици, с помощта на които в дванадесетта година от царуването си, в която година се изписваше/с живопис/ тоя храм, изелох на война с Ромъния/м.б. наричана Византия/ и разбих гръцката войска, а самия цар Кир Теодор Комин взех в плен с всичките му боляри. Цялата земя от Одри и до Драч превзех, гръцка и още арбанашка/м.б. албанска/ и сръбска, а градовете /м.б. т.е. крепостите/, които се намираха около Цариград и самия тоя град владееха франките, но и те се покориха под ръката ми/ под скиптъра ми/ на моето царство, понеже нямаше друг цар, освен мен, и благодарение на мене те прекараха дните си/т.е. съществуваша/, тъй като Бог така заповяда, понеже без него нито дело, нито, нито слово не се извършва! Нему слава во веки Амин".

Цар Иван Асен II скъсал с римската уния официално, признат бил Търновския архиепископ за автокефален с титла патриарх.

А в известната грамота "Оризма" на добровнишките търговци се казва /препис извлечение/:

"Царството ми дава тая грамота на цялата Добровнишка област/на търговците й/ да ходят по своя област на царството ми с каквато и да било стока.... до 6 дни/Видин/...Белград; или до Търново и по цялото загорие/Северна България/.....или в Одрин и Димотика или в Деволенска област или в Арбенашка/Албанска/ земя и в Солун..."

п. Асен - цар на българи и гърци I ".

След смъртта на цар Иван Асен II - 1241 г. са настъпвали размирици и борби за престола. Изредили се много царе. Последвало нашествие на татарски орди от южна Русия. Положението на селяните се е влошило още повече. Като последици избухна селското въстание начело с селенина свинаря Ивайло. То било безрезултатно.

През XIII век разпадането на държавата и борбите на престола продължили, докато в началото на XIV в. е бил избран на престола владетеля на Видинската област-Михайл Шишман/1323-1330 г./ Той загинал в битка при Велбъдж/Кюстендил/ на 28- VI. 1330 г./ На престола следват Иван Александър/1331-1371 г./ и на края двамата му сина Михайл Шишман, като разделили царството на Видинско с владетел Иван Страцимир и

Търновско - Иван Шишман. Те са били последните български царе в Българската история. Иван Шишман царувал до 1393 г. когато турците завзели Търново, а Страцимир е задържал българската власт във Видин срещу турците до 1396 г., когато настъпил края на II българско царство.

Народът се характеризира с общ произход, еднакъв език /говор/, обичаи, нрави, песни, вервания и др. подобни прояви, а за да бъде етническа народността държава нужно е още едно съсловие - територия. След падането под Византия първото българско царство, последният елемент изчезна. Духовните елементи обаче остават.

След падането на Източна България под Византия Самуил преместил патриархията в Охрид. С победата в Беласица над Самуил, император Васлий промени българската патриархия и я направи епископия. В царската грамота, която той е издал в 1019 г. архиепископията се запазва. До 1767 г. цели 7 1/2 века всяка изходяща бумага носи печата "Архиепископия на всички България, откратено. А пълната титла е била: "Съ божия милост архиепископ на всички България и на първа Юстиниана". А защо I-ва Юстиниана ?

Първата християнска църква е била основана от апостол Павел през първото столетие на християнската ера в Македония. Тя е и първата християнска църква в Европа/в.деяние глава XVI/. Византийския император Юстиниан Велики е поискал от вселенския събор църквата в Македония да остане самостоятелна в 553 г. По негово желание областта с градовете Охрид, Костур, Вер, Лерин, Енидже-Вардар, Воден, Витоля, Велес и Дебър били наречени "Първа Юстиниана". През времето на Василий II Охридската епископия е включвала цяла Македония без Солун и Серес. Епископите през време на робството съв седалище Охрид са били гърци, но всички са признавали, че населението ѝ е било българско. Някои историци твърдят, че Юстиниан бил родом в с.Изток, източно от Охрид - Македония.

Така архиепископ Теофилаки, като идвал от Цариград в Охрид пишел на императрица Мария:" И тъй сега се връщам при българите ,

аз цариградчанина по дупе, чужденец на българите и вече мириша на овчите кожуси на българите."

В друго писмо същият Теофилакт до видинския владика пише; Недей бива малодушен, защото не си само ти, който търпиш беди, или ще кажеш че отвън нападат кумани. То е нищо в сравнение с Охридчани, които връхлитат върху нас от самия град. Или пък ще се оплачеш от лошите жители на самата крепост. Но туй са деца спрямо нашите българи".

Архиепископът на Охрид в XIV век получил от Андроник Палеолог / император / подарък една плащеница за църквата със следния надпис: "Пастиру на българите, спомняй си в молитвите за владетеля Андроник Палеолог."

V.

Сърбите са създали своя държава зад Шар планина в XIII век = 1282 г. Използвайки нападенията на други народи върху България и Византия, сърбите се разширявали в Македония в късо време. Така северна Македония с градовете Скопие, Тетово и Дебър, е била владяна при Милутин от 1282 до 1321 г.. Неговият наследник Стефан Дечански /1321-1331/ превзел Щип и Велес. Сина му Стефан Душан /1331-1355 г/ завзел цяла Македония, като в 1334 г. превзел гр. Прилеп, в 1342 г. Воден, Струмица и Мелник, а в 1345 г. - Сер. Но за 10 години рухна създаденото от Душан.

Западна Македония се управлява от Вълкашин, провъзгласен за крал в гр. Прилеп. Източна Македония - от Углеша, а северна от Дяновци. Българите са владели Белград - два и половина века но населението е било сръбско.

Летописецът Йон Мусаки, брат на епирския крал нарича Вълкашин "Крал на България" / реги булгари / Същият в мемоарите си казва: " Деспот Лазар Сръбски и Марко крал на България и Теодор Мусаки II се отправиха на бой срещу турците

Теодор Кантакузен от Цариград казва: "Марко Кралевич деспот на България"

Сърбинът летописец Михайло Константинович в списание "гласни" -1865 год нарича синът на Вълкашин - Марко /Крали/"Български княз

В хрониката на Раби Йосиф Бен Йосуа роден в 1496 г. се казва "Когато Мурад превзе България, съединили се срещу него Лазар крал сръбски, Марко български княз и няколко албански князе, но били разбити."

Самият надпис върху монетите на Крали Марко, както и името на баща му Вълкашин, са написани на български, в българска редакция. Крали Марко безспорно е историческа личност. Живял е през втората половина на XIV в., като е владял земите от Шар планина до Тесалия. Столицата му е била град Прилеп, на около 15 минути западно от града, където и сега са "Марковите кули". В църквата св. Михаил" има изображение /икона/ на крали Марко с корона и скиптр.

В българските народни песни и поеми образът на крали Марко е даден като идеализиран юнак, борец за освобождение от турското робство, воплощение на свръхчовешка мъжка сила, епичен герой. Ето как се рисува в епоса в българската поема "Силата на Крали Марко"

"Крали Марко е възседнал дебел шарен кон "кършигор", засука е черни мустаци-един мускат до три руна църни...Загърна се в своята гуна, той се чернее, като тъмен облак. Бил се Марко с ~~дър~~ турченичери, бил се три месеца време, та освободил 70 бели манастири и 80 църкви равани...."

"После тръгва за София в църква богу да се помоли... Като влиза в софийско поле, дочува гласове за помощ откъм бял Дунав. Там Емза бег арапин, с още двама арапи, навързал и подкарал три синдижира роби: един синджир все млади невесты, друг синджир все млади девойки, трети синджир все млади момчета... Избива арапите

освобождава робите, взема три хазни пари. Двете поделва между робите за хляб и опинци, а третата подарява на църквите в София."

Ето неговия край на живота как е възпят:....

"Ей те тебе, Марко мили сине,
че ти одиш, сине по юначество,
та се бориш с турци еничери,
та не знаеш тука какво става:
Тука минаха турци еничери,
та превзеха българската земя.

Вси юнаци ключове дадоха
И предават българската земя.
И теб дирят Марко, мили сине,
Да предадеш Марко ключовете,
Ключовете от Прилепа града.

.....

Марко се връща в къщи и пита жена си Катерина, кое предпочит от сабя да умре, или да бъде отведена в Анадола. Тя предпочита първото. Марко ѝ отсича главата, съсича детето си и Шарка коня, а той сам изчезва /аналогичен случай с Кочо Честименски 1836 г/. За народното предание обаче Марко Кралевич е жив.. /Така завършва и Димитър Талев описанието за Паисий Хилендарски, който тръгва на път и пътува за Крали Марко също спорят две славянски държави, но истината се вижда в документите и предание, малка част от които предадохме по-горе/.

След завладяването на Търново /1393 г/ и на Видин /1396/ от турците в края на 14 в. вече не съществува българска държава и българският народ е изцяло под турско владичество и робство. Въпреки владяването на българския народ от Византия /от гърци/, от Римската империя и от Сърбия на някои градове от по 10 до 25 години българското национално съзнание е запазено. То бе обща съдба за целия български народ включително в Македония. Робовладелчеството в средните векове в Европа бе вече отживелица. Търговията с роби в тази епоха в Европа бе анахронизъм. Робуването под чужда национална власт бе получило друга форма.

Установена е обаче продажба на роби и през 14 в. след нашествието на турците на отвлечени християни, предимно на българи от Македония, подобно продажбата на 200 ученици на Методий, отвлечен

от Моравия от латинските власти след смъртта на Методий през IX в. Отвлечените обикновени били откарвани на тържището на с-в Крит /Кандия/ в Средиземно море. Продажбата ставала с актове за целта, заверявани от нотариуса и вписвани в нотариални регистри. Болшинството от продадените като роби от Македония са посочени изрично като българи. Само тук там в Критския нотариален регистър се споменават неколцина гърци от южна Македония, един сърбин от Прищина и един от една крепост.

Всички продажби на роби са от Скопие, Велес, Прилеп, Охрид, Битоля,, Костур, Воден, Песпа, Дебър и др. Ето няколко имена, отбелязани в регистъра на Кандийския /Критска/ нотариус-М. Брашиано, намерен и и ~~платения~~ съхранявани в държавната архива във Венеция /Италия/:

1. Кандия, 14.V.1381 г. индекс 4/ м.б. по регистъра/- Договор за продажба на една робиня на име Кали /м.б. навярно Калина/ българка от Дебър, продадена за 108 критски перпери/м.б. критски монети/.

2. Кандия, 2. юни 1381 г. акт за продажба на робинята Мария, българка от Прилеп; 3/ Също-4.XI.1381 г. акт за продажба на робинята Тесдера, българка от Костур; 4/ Също-30.II.1381 г. акт за продажба на робите Кали и дъщеря ѝ Ирина, българи от Скопие; 5/ Също 6.V.1381 г. продажба на Мария, българка от Костур; 6/ Също-18.IX.1382 г., продажба на роба Димитър, българин от Воден; Също 21.IX. 1382 г. продажба на един роб, българин от Велес за 67 и 1/2 перпера.....

Турското нашествие на Балканския полуостров почнало в 1352 г и приключило с окончателното завладяване на цяла България от Черно море до Егейско и Адриатическо, включително цяла Македония без Солун 1396 г. а гр. Солун-1430 г. Цариград чак 1453 година.

Турското робство - политическо, икономическо и духовно е продължило пет века, а за Македония и XX в. То е било политическо и икономическо

мическо под турски варварски гнет и духовно под турска и гръцка тирания . Докато турците гледали на материалното си благополучие, обирали, получавали подаръци цели села за свои чифлици и проявите им са били варварски, като неограничени властници-победители, с груб егсизъм и ниска себичност, турците в лицето на фанариотите от кв."Фенер" - Цариград, са вероломно обсебили в свое подчинение всички християни. На гръцката патриаршия са били подчинени духовно религиозното и просветните отношения. Фенер затворил всички български училища. Иззети са били всички български и славянски книги от църкви и манастири. Съобщава се че от Охридската и бѣлоската епархии са били конфискувани такива книги 300 волски коли, продадени на търг в града на съдържателите на баните за да ги изгорят вместо дърва. Това е било съобщено на Веркович от игумена на манастир Слѣпче.

Ето как характеризира фенер и гръцките фанариоти Пруският посланик в Цариград - Гатрон през 1778 г.: "Кварталът /м.б."Фенер" седалище на гръцките фанариоти в Цариград,/ е населен от гръцка аристокрация, висшето духовно общество начело с патриарха... Интригите , коварството, измяната, вероломството, особено изкуството да се изтръгват пари от всички там се изучават методично." Християнското, предимно българското население било отовсем обезправено и в робско положение. В политически и икономическо грамадната територия завладяна като безстопанствена била разделена между военни и цивилни завоеватели, паши , бейове - феодали.

В техни ръце били имота и честта на "раята" или "гяури" , презрително.

Освен разните ангарии в полза на държавата и бейовете, освен отвлечането на красиви българки, жени и девойки за харемите на турски управници и богаташи, имало както единично потурчване в ислямската вяра, както са били вземани деца за еничерска войска

но и масово ислямизиране на християнското население в Македония /Скопие, Драма, Велмоорието чак до Босна, българите павликени в северна България, тези в Родопите - Чепино през 1657 г. Това са помаците, които са запазили родния си български език, и са загубили съзнанието си за народност и вярата на прадедите си. Това са не само известни в песни и предания, но има безспорни исторически факти.

Срещу неограничената власт, която султанът оставил на патриаршията, последната плащала огромен данък наричан "пешкеш". Патриархът разхвърлял данъка върху подведомствените митрополити, владци. Последните вземели епархиите чрез търг. А владците събирали данъка от населението или лично със свои чиновници-бирници, духовни или цивилни агенти - таксидари" а често турските бирници правели това наред с другите държавни данъци.

Ето как описва събирането на владишките данъци и такси българският писател и водител на българските черковни борби Неофит Вазвели. Той е живял през първата половина на XIX век и познава покварата на гръцкото духовенство.

" Поведе подирю си четворица турци "ясакции", 15 градски и чербаджии-гъркомани от село до село, 35 попове, протосингела, четворица дякони, 25 калугера, 60 селянци, той и челебийчетата му, двама граматичи, кафеджията и ахтчията си /готвача-м.о./, двама чабукчий, шестима сеизи, осем сексени, натоварени с пешкиширици/и.б. подаръци/ и два-три едека/коня/м.б./ с златошити хашии/м.б. възлени домашно работени одеала/ с позлатени сребърни зингии/м.б. стъпала от страни на седлото/, с пискюлии нагръдници и юзди, както и на челибите на-кичени и понесли подири си различни такъми: тенджери, легени и иб-рици, постилки, завивки, наргилета и кехлибарени чибуци и тогава прочие, като кондисат/заседнат/ в някое горко село, преспива две или три ноци. Владиката светява общо за селото вода и взема 550 гроша,

и за обща селска молитва взима според колкото е селото, негде 200, 2200, а най-малкото село 1550 гроша. Събира и от всекиго за нчило по 15 гроша, от вдовец и вдовица по 8 гроша, изпитва още кои се карат с жените си и искат да се напушат и ако се напушат взема им пак според имота, кому 500, кому 300 или 150 гроша, а за някакви роднини ако оклеветяват някого, че са се венчали, глобява ги по 550 гроша, а попа който ги е венчал аросва го /м.б. отлъчва, уволнява/, и му взема глоба 850 гроша, то после пак го прощава. Селски трябва неотменно да дадат на протосингела 150 гроша, а челебиите 350, на дякона 200, на кафеджията, и на ахчийта по 50 гроша, на сеизите по 25, на исакчиите по 100. Ако някой селянин подарява на владиката да го поменува или конче, или юнче /м.б. мъжко теле/, или друго нещо. А в което село има църква, в него седят по една седмица и повече, за да им служи владиката литургия. За литургията им взема по 250 гроша, и там ще свети вода и ще ги ръси. Ще извади дискус. На дискуса ще хвърли всеки по 5 гроша. На гробището чете. На име взема по 5 гроша, на всяка църква по един антаминс /покривка за стола в олтара/ дава и взема за него 350 гроша, остава по един устав на гръцки език и взема 80 гроша за него, гръцки минеи / / остава и взема за тях 125 гроша, от всяка църква взема по 550 гроша общо за служене. За водосвет по домовете им взема 250 гроша, а другите си взема, колкото по-горе ги обадих....

На кой закон правилата допускат да се вземат насилно такива глоби? За кое ли правителство същите остават да им потъпкват до толкова поданиците? Тежко и горко. Та това е разбойническо злодейство." Така пише с възмущение Неофит Бозвели.

VI.

За Паисий Хилендарски

.....
Нямаме ние за него награда,
щом не знаем в рая ли е или в
ада.
Но въпреки, че това не е работа
наша,
.....
Нека провъзгласим за светец
хилендарския беден отец.
А народа знае да благодари
и векове, когато са се минали до-
ри
.....
Смятам, че тая награда му стига.
Бож. Божилков

I.

О, неразумни, юроде
Поради что се срамиш
да се наречеш българин?
Паисий

Всички обществени среди с възторг оценяват делото на Паисии. Възмутеното национално съзнание в епохата на петвековното робство започва с църковната борба, за да премине по-незабелязано от турците по-късно и към политическото освобождение. То се появява спонтанно в трите области - Мизия, Тракия и Македония. В последната област почва първо и в по-остра форма. То се дължи на близостта ѝ с Гърция и като реакция против опитите на гърците да илинизират и погърчат българите там. Това възмущение се проявява в по-остра форма, предизвикано от разврата и експлоатацията на гръцките владци под булото на християнската вяра.

Сто и двацет годин..Тъмнини дълбоки
Тамо в дън горите атонски високи,
.....
един монах тъмен, непознат и бледен,
..... рече: "Конец,
На житие ново аз турих венец."
.....
От днеска нататък българският род
история има и става народ...."

"История слабяно-българская" на Паисий Хилендарски дава импулс за духовно и политическо освобождение на българския народ от гръцко и турско робство. Той започнал писането ѝ в Хилендарския манастир, в Атон в Света-гора, Халкидийския полуостров - Македония и я завършва в Зографския манастир "Св.Георги", пак там в Атон...

"В това време Хилендар даваше данък на турците три хиляди гроша /н.б. годишно/ и беше задължиял 27 хиляди гроша. И имаше голям смут и несъгласие между братята./ А игумен бил родния му брат Лаврентий/. Затова не можах да претърпя това в Хилендар, излязох и дойдох в Зограф и там намерих още много сведения и писания за българите. Прибавих и завърших казните неща в тая история в полза на нашия българския род..." Сега само манас."Зограф" е български, а Хилендар е сръбски.

Делегация от Хилендарския манастир начело с игумена е дошъл в България да иска заем и подкрепа, за да изплати този данък. Българското правителство тогава е дало малка субсидия, която не е била достатъчна за изплащане данъчния дълг от 27,000 гроша. Това е било по-късно/н.б.при министър Лазар Паяков/. Сърбите са привлекли делегацията, като са обещали и дали сумата. Данъкът е бил изплатен. Но манастир Хилендар, заедно с ^{богатата} /голямата/ библиотека в него е станала собственост на Сръбската държава.

Написаната книжка, голямо събитие за онова време - в 1762 г. е била преписвана и разпространявана из цялата страна. Лично Паисий тръгнал да я носи и да я дава да четат и преписват. Пръв между тях е бил свещеник Стойко Владиславов, по-късно Софроний Врачански. От нея до сега се знае, че има над 50 преписа.

Тази история туря началото на масовото българско национално съзнание. Димитър Влагов, основоположник на социализма в България родом в с.Загоричане, Костурско, Македония, пише:" За начало на възрождението се счита края на XVIII век, от появата на книжката

на Паисий "Славяно-българска история за народите и за царете и българските светци - 1762 година". Макар така както са описани да не са точни описаните данни, те са подобни на тези от Иларион-монах Спиридон в "История во кратце о българском народе славенском през 1792 г. или тези в книгата "История славянских народов да йпаче же Болгар, хърватов и сербов", от сръбския историк Йон Раич изд. в 1795 г., където цал Иван Асен II е пореден номер 42-ри.

Освен Стойко Владиславов, роден 1739 г. в грт Котел, свещени който пръв е преписал Паисиевата история, впоследствие голям възрожденец, учител, писател и будител народен, ще споменем още някои - Йоаким Кърчевски, роден в с. Осломен, Кичевско, Македония, монах в Дебърския манастир. Той пишел книги на говорим и "простейши" язык български", заедно със Софронии Врачански. Те били отпечатани с материалните средства на търговци от "Щипских и прочее градов болгарских". Кирил Пейчиновски, роден в с. Теарце, Тетовско-Македония. Монах в "Света Гора", после станал игумен в манастир "Св. Димитрий", скопско. Издал е две книги - 1816 и 1840 г. печатани в Буда Пеща и в Букурещ. Написани били на "прост язык болгарски", скопски и тетовски диалект. Архимандрит Теодосии Синайски напусна манастира и се установил в гр. Солун, където е основал първата българска печатница в началото на XIX в. Роден в град Дойран, където починал в 1843 г. Неофит Рилски, роден в с. Банско Разложко. Той е създател на българската педагогика и философия в първата половина на XIX век. Издал е и първата граматика. Поканен е бил и учителствувал в I-то класно училище на Васил Априлов в гр. Габрово /1784-1847 г/. Бележит будител бил Йордан Йордан Хаджиконстантинов Джинот, роден в гр. Велес през 1810 г. Той е учил там в килийно училище, а после в Самоков. Става частен учител в гр. Велес и в 1844 г. е общински учител там, в Скопие и др. из Македония, подобно на Д. Миладинов, като вземал

силно участие в борбата с гръцките владци. Турските власти го изпратили на заточение в Мала Азия, но в 1864 г. се връща във Велес. След 40 годишна неуморна дейност умира в 1882 г.

Малката книжка на Наисий Хилендарски като камбанен звън разбуди и раздруса съзнанието в много глави. И ето гр. Скопие в 1825 г. е поискал от патриаршията за владика българин. Тази дата се смята за начало на борба.

Същата 1825 год. такова искане прави и гр. Варна. Следва гр. Търново, старата българска столица, в 1827 г. Самоков - 1829 г. Последвали масови прошения и протести с много подписи до Цариград за смяна на гръцки владци с български. В Цариград са живели около 30000 души българи. Те се сплотили около неуморния борец - духовник Неофит Возвели, роден от гр. Котел, Неофит Рилски, от с. Банско, Иларион Макариополски - от Котел, Захарий Струменски. Неофит Возвели наклеветен от гръцкото духовенство, че бил руски агент бил затворен от турската власт и умрял в 1848 г.

В 1849 г. българите от Цариград са получили разрешение от турската власт да си построят българска черква. Тя била завършена на 15 април 1860 г. На първия ден на Великден при препълнена църква от българи дяконът започнал да чете ектенията / за дъллетие и пр/ за гръцкия патриарх. Но още при първите думи един силен глас извикал: "Спри!" Настъпва смущение. След минута се чуват шласове: "Не признаваме гръцкия патриарх, ярескочете името му".

Две години преди това на празника "Св.Тройца в 1858 г. в гр. Кукуш след тежката борба против фанариотите, църковната служба е била изнесена на цяло на българославянски познат народен език от светогорския калугер Климент, който на 22 април с.г. пребивавал в Дойран и Кукуш. А на 14 XI 1858 г. пръв на българската поробе-на земя посреща български владика в духовната иерархия на патриаршията на фанариотите-Партений Зографски, който служи на разбирем

народен език.

Наред с църковната борба върви и борбата за просвета на роден български език, поради закрепване на българското национално съзнание. "Рибният буквар" на Петър Верон вече е минал в ръцете на учащите. Класното училище на Васил Априлов в 1836 г. е наиздателен пример не само за Габрово. Първата печатница на Теодосии Синатски е преместена от македонската провинция в нейната културна столица - Солун в 1833г. Следват такива в Самоков 1846, и в Цариград - 1847 г.

Историческият път на българското племе е почнал от "Голяма България" и "Волжка България" отвъд Дунава и Карпатите, от към Азовско море, Каспийски море, откъм Волга и Днепър - приток Припет. Вървейки на запад и юг са се изпречили пред р. Дунав. Преминали същата съюзили се със славянските племена и във войната със византийците, разбили същите, като ги прогонили отвъд Стара-палнина. Навлезли даже в Тракия. Византийският император Константин IV Погонат бил принуден да сключи мир. Така в 681 г. се тури начало на българска държава на Балканския полуостров от хан Аспарух. Главната магистрала следва посока Волга-Дунав, за да стигне по-късно река Вардар, където преминавайки средния Дунав се установил братът на братът на Аспарух - Кубер със своята дружина.

Българският народ в древната история е известен под името "скити". Той действително е скитал, хосил, шътал, търсейки територия, земя на нашата планета, за да установи свой дом, свой поминък, да уреди своя държава. Доброволно или под натиск на други идващи от Азия народи, върви, тръгнал от посочения по-горе изходен пункт. За по-назад историята мълчи, освен това че към II в. н.е. са дошли от средна Азия в Европа. Тя мълчи не само за българското племе, а и за всички народи явили се в Европа и другаде. Казва се, че идват, прииждат, нахлуват в продължение на три века

при нашествие на "дивите" народи от изток, от Азия. Така са дошли келтите 280 г. преди н.е., хуните 441-447 г. пр. н.е., авари, кумани, готи и др.

А от юг и юго-изток идват други в и през Мала-Азия. Такива са старо-гърците. От там по островите и крайбрежието на Средиземно море са се настанили в Пелопонезкия полуостров и идват нагор на север през Тесалия.

Но това пространство от земя е заето от други народи. Знае се, че между р. Дунав /Истър/ и моретата Черноф Бяло и Адриатическо живеят народите и се считат автохтонно население/коренно, начално поне сега-м.б./. Те са ина изток от р.Искър /не строго определено/ траките с център столица Одрин, а на запад от тази линия-илири с център столица Драч. Те са имали свои държавни образувания, със свои водачи, князе, царе, характеризиращи се със свой народ- еднакъв език, вяра, обичай и територия. посоч. на стр.... Също се отнася и за илирите или епирите със свои деспоти. Знае се, че по-късно става сродяване на епирския деспотски дом с гръкомакедонския, какъвто е случая с Филип II, - Македонски, оженил се за епирската княгиня Олимпия или Олимпиада. От този брак са се родили син Александър Велики и дъщеря им Клеопатра, омъжена за княз Александър Епирски, брат на Олимпия и Шурей на Филип II. Такъв е и Тодор Ангел Комнин епирски елиний виран деспот, който като византийски император бе пленен в 1230 г при битката на Клокотница от цар Иван Асен II.

Но траките и илирите са били покорени от засилилите се старогърци, византийци и ~~римляни~~ римските императори, народите подчинени, поробени пръснати или погърчени. Из гръцките среди в областта Македония или Микдония взема надмощие над старо-гръцките държави-градове /полиси/ пълководеца от гръцки аристократически произход Филип от областта Македония, наречен Македонски.

Той покорява и налага властта си над гърци и други народи на Балканския полуостров. А неговия син Александър Велики се прехвърля в Мала Азия, освобождава гърците, завладява Египет, Персия чак до Индия. А след неговата смърт държавата му се разпада на съставните национални части.

Явяват се обаче славяните стихийно в V и VI в. и като безбрежна вълна, прехвърлят Дунава и се настаняват в територията зад Дунав и Стара планина, завладяват Мизия, Тракия и Македония, като стигат чак до коринтския провлак и островите в Егея. Но разединени и отделни родови групи те са подчинени впоследствие от византийската силна държава.

Траки и илири, тези първи коренни законни владетели и собственици на територията от Балканския полуостров вече не съществуват, изчезнали са или претопени. Славяните се явяват техни наследници и приемници, макар подчинени под византийска власт по-късно, но непогъчени.

В VII в. се явяват българите. В съюз със славяните, които са били под тежко византийско робство и близостта им по език, бит и обичаи създават държавата в тази безстопанствена територия, неспорвана от никой народ с някакви права, освен от грабителски владетели от близко и по-далечно оседство.

Българската държава от VII до XIV в минала през различни перипетии на величие и падение. Българите завладявани ту от гърци, ту от римски владетели са се утвърдили на полуострова, като на собствена земя. Така земите на траки и илири, по-късно на славяните, са станали славяно-български, Славяните като близки по език, бит и обичаи след столетие-две и пр. са се побългарили и се турило основа на българската държава. Тя води началото си от 681 г. при водач хан Аспарух със столица Плиска. Въпреки различните съдби, ту в нещастие, ту в просперитет и щастливо живееие, стигайки до "златния век" Симеонов и до могъществото на целия Балкански п-в, даже извън установените от

римското владичество три области Мизия, Тракия и Македония, оседналостта на българския народ в 7 1/2 века, никой не е могъл да оспори и промени националното им съзнание.

През многовековното владение на тази българска земя, на българската държава липсвала нейната естествена столица, белия дроб, икономическото дебюше, плодородния хинтерланд. Това бе гр. Солун географската стратегическа, икономическа и военно политическата столица на Македония. Но не само на Македония, а на цялата българска земя и на Балканския п-в.

Това са разбрали много добре българските владетели от всички царувачи династии, затуй са се водили тринадесет битки през различните времена на съществуване на българска държава. Знаейки неговото значение, той е бил укрепен, освен естествената му мъчна достъпност и със крепостни стени, които са го правели недостъпен. Византийците са смятали Солун втора след Цариград крепост в империята през IX и X в. А щом за византийската империя и за българската държава той е бил от такова голямо значение, то областта Македония без Солун е като без глава. Ролята, която той е играл в древността, в по-късната епоха, и в най-ново време потвърждават тази мисъл.

Град Солун е бил основан към 315 г. пр. н. е. от Касандър, зет на Филип II Македонски и го нарекъл на името на жена си, сестра на Александър Велики - Тесалонике. Два часа на юг се намирала гръцката колония с топли извори Терме, а самия Солунски залив - Термейски залив. Цар Ксеркс е лагерувал на Терме при своя поход срещу Гърция в 481 г. ж. Касандър преселил жителите на Терме в Солун. Благодарение на доброто географско положение и покровителството на Тесалонике Солун/Салоник, Салоники, Салонико/ бързо станал главен град на македонското крайбрежие. В 168 г. преди н. е. паднал в ръцете на римляните, а в 148 г. станал главен град на римската провинция Македония, подобно на Тракия и Мизия.

Под владението на римляните Солун се развил още повече. Той

Той бил преходен и краен пункт на "виа егнатиа"/Игнатиево шосе/ през 58 г. преди н.е. Тук бил заточен римския оратор Цицерон. В царуването на Нерон апостол Павел тук проповядвал и основал християнската община. В първите три века населението на Солун стигнало до 220,000 души. Римляните засилили неговите укрепления.

Град Солун е разположен на едноимения залив на Егейско/Вяло море/ и е естествена географическа, икономическа и духовно-културна столица на Македония. Заобиколен от северо-изток от Хортач планина, висока 1200 м., от запад и юг с морета, а околосрът по сухо и изкуствените крепостни стени, издигнати още от древно време, той е бил непревземаем, това, а не легендата, че "св.Димитър", неговия патрон, го запазвал от завладяването му. В 269 г. н.е. готското нападение и ужасното клане на 7000 граждани на хищни друма по заповеда на император Теодосия I /в 390 г. са помрачили мирния развой на града. От средата на V-ия век нататък Солун бивал нападан, понякога дори превземаан, разграбван и опустошаван от хуни, вестготи, авари и др. Особено много е пострадал от сарацините 904 г. и от норманите в 1185 г.

Солун е бил обект на нападение 13 пъти от славяни и българи. Първи път 551 г. втори -581, следват 617,735-737 г. от славинска Македония на Кубер, четвъртия брат на Аспарух. Според летописеца Теофан - 758 г., в 823 г. от Смъртаг. Според летописците Лев Граматик, Симеон Логоти и Георги Монах поход срещу Солун е бил предприет от Персиян в 837 г.р видно от един каменен надпис между Драма и Кавала. Следват годините 904,916, и 926 г когато походи от Симеон-стигащ до крепостните стени. През 1004 г и 1014 г походи на Самуил с най-видния си войсководец Несторица срещу император Василий II българоубиец, но стигнал пак само до стените на Солун. Следва поход и на Петър Делян срещу Солун 1040 г. За 12-и път в 1205 г и за 13-и в 1207 г поход на Калоян, където е починал, убит от

заговорник, а не според "27-то чудо на св.Димитър" от патрона на града "св.Димитър". Чак в 1230 г. цар Иван Асен II след пленяването на епирско-византийския десют Тодор Ангел Комнин при Клокотница подчинил Солун, без да го завладее, като го оставя под владението на епирския княз и зет на Тодор Комнин-Мануил, зет на Иван Асен, за който е била омъжена дъщеря му Елена./Виж изложението на П.Дървингов и проф.Златарски в сборника "Солун"-1934 г и "Бълг.истор.библиотека". 1930 г.

Тези множество походи от български владетели ^сдочат за важността на гр. Солун не само за Македония, но и за цялата българска земя в тогавашните ѝ граници, които се простирали на 15-20 кил. от Солун северно до селата Няръш и Вардаровци, недалеч от Гюмендже и на юг към Вер. Така че били включени почти всички славяни от Македония, без тези села непосредствено до крепостта и тези в Халкидонския полуостров. Последният много епохи, а и сега още има особен статут, устачовен от

Това е било в епохата главно на цар Симеон /893-927 /. За това свидетелствува намерните гранични каменни стълбове при с.Няръш и село Вардарци с гръцки надпис, който гласи:

"В година от създание мира 6412, индикт 7-и/904 г. от н.е./ Граница между ромеите и българите. Във време на Симеон, от Бога княз на българите, при Теодора сугутаркана и при комита Дкистра"./проф. Юр.Иванов и проф. В.Златарски-спр. сборник "Солун"-студия П.Дървингов

В това време "могъществото на българския народ достигна до своя апогей. Славяните между основната вълна, поселена на полуострова и нашествуващата орда, която даде своето име на страната, беше се свъртило. България имаше само един език - славянския, една вяра православната". /Ал.Рамбо, етод върху византийската история-виж сборник "Солун"-П.Дървингов, стр. 115/ гр.Кукуш се е включвал в границите на България.

В 1204 г. Солун паднал под властта на латинците - IV кръстоносен поход, които вместо да освободят "Божия гроб" са завладели Византия и се настанили в Цариград/ в същия поход цар Калоян при Одрин е разбил кръстоносците, понеже опустошавали земята му и пленил латинския император Балдуин II и заведе го в Търново в Балдуиновата кула/. Тогава Солун заедно с околията, като отделно латинско кралство управлявал Монфератските херцози до 1222 г. От латинците Солун преминал в ръцете на епирския деспот Тодор Комнин, който бе пленен от цар ~~Калоян~~ в 1230 г.

В последните години на византийското владичество борбите за престола между византийци и епиротите, са били такива и за Солун, се отразило на силата на държавната власт. Това насърчило силните във военно отношение турци. Нападенията върху Солун от турците през 1381 г. и 1422 не са успели. Византийците от Солун продали на Венеция града за 50.000 дуката за да ги запазят от турците. Но в 1430 г. султан Мурад превзел града, като оставил да ограбят, избият и продават като роби солунските граждани. Настанил турци в града, а допуснал и изгонените от Испания евреи в 1492 г. да се настанят и се възстановило търговското значение на същия/проф. Иширков - сборн. "Солун"/. А Кукуш е бил тогава село числящо се към Аврет хисарската кааза с административен център Гене кокастрон /женско/ вероятно в 1362 г., когато отряда на Евренос бег преминал Беломорските крайнини завладяват Енидже-Вардар от Солунската област. В 1371 г. македонските феодали Вълкашин и Углеш /м.б.в съюз и с епирския деспот/, се отпратили срещу турците, но били разбити. В 1373г. Евренос бег и Хайредин паша заемат цяла южна Македония. Според писателя Хаджи Кадфа Женско /Аврет Хисар/ се е предал на Евренос бег след няколкомесечна обсада. А същата съдба е имало и с.Кукуш тогава/ Спр.Кукуш и неговото историческо минало" от Туше Влахов, стр.18/.

За 14-и път в историята на българите се води битка за Солун

в 1912 г. в случая в съюз с вековните български врагове-гърците и бе завладян. Но подлостта на балканските съюзници, попречи да се осъществи вековната българска мечта. Политическата лавност на гърците надви несравнимата упоритост на българите и Солун с неговия хинтерланд от български села и градове, включително Кукуш, остана под владението на гърците. Селата и градовете чак до стените на Солун, които говорят български/, както са говорили и на тържището в Солун по времето на братята Кирил и Методии; пътните български нсии, физическите данни и психологическите им български типове особено ти от векове - от Аспарух, Кубера, Кардама и Крума, от Пресиана и Симеона, от Самуила, Калояна, Асени и Михаил Шипман, не можа да се осъществи. Солун е далеч от Мизия и Тракия, но той е в Македония и естествена част от

Кукуш е най-близкия град и важен за стопанския хинтерланд на Солун.

Съдбата на Солун е тясно свързана със съдбата на Македония, а още по-тясно с терения район, който му дава живот. По-непосредствено се отразявало и отразява в най-близкия град, отстоящ само около 35 ккм. от него-Кукуш, а околията му на около 15-20 ккм. от самия Солун.

Населението на Кукуш е било славяно-българско от вековното историческо време за славянско и българско население на този край. Още като село той е носил името Кукуш, за произхода и значението му можем само да правим предложение. Като се има предвид пославянчването на Македония през V-VI-VII в. имената, които са носели селищата имат славянски и български характер. Такива са запазените и в XX в. чисте български села като Алексово, Грамадна, Междурек, Морарци, Горни и Долни Тодора, Рамна/Равна, Рошлово, Райново, Кунешово, Планица и др. сочат за вековна оседналост на това население по тези селища. Тълкуванието на имената им е излишно. Например - Грамадна, Междурек /Между реки/, Тодорак/Тодорово/ и пр.

За Кукуш може да се предположи, че името му произхожда от славянската, старобългарската дума и сега рудка дума "Кукушка", - кукувица - женски род от думата "кукуш" мъжкия род. А "кукушка" по руски и сега значи кукувица. Верно е, в ново време даже имаше доста кукувици в този край. Вероятно поради множеството кукувици селището е било назовано от славяно-българите Кукуш. На френски "куку" също значи кукувица, но нямаме основание там да търсим произхода. Ако се допусне, че наименованието му е от турско време, а не от по-рано може да се търси произхода му от думата "куш", което по турски значи "пиле", а понеже тези пилета там са били вероятно кукувици които кукат, от там производната дума със съкращение на една от двете срички "ку-куш" вместо "куку-куш". Така обаче да е дадено името пак от българи, говорещи турски, защото кукушани имат практиката на лаконичност^{ки} и смекотяване на думите. Затуй имаме израза "кйом, кям, ки дом" сиреч ще отида /ки одам/, ки ядам и ки дойдом, или ейце, вместо яйце, чеша вместо чаша и пр. пр. А известно е че турците го наричаха "килкиш, килкъш". Но нямаше българин почти да не знае и да не говори турски от далечното минало.

Голям и интересен и важен исторически епизод представляват борбите за възраждането в духовно-национално отношение гр.Кукуш. Ще се спрем на събитията тук, развили се в центъра на Македония, защото имат не само локално, а и общнационално значение. Тези борби не са били толкова и само от църковен характер, а културни и политически за цялата говава под турска власт българска земя. Един от етапите на борбата бе сдобиване с владика българин на Кукуш пръв от целия български народ, който поведе борбата за българската екзархия и освобождаване от гръцката църковна зависимост другите части от българската земя Мизия и Тракия. За историята на Кукушние трябва да бъдем много, много признателни на българския борец-учител Д.Миладинов и Костадин Миладинов, двамата братя от Струга,

борили се безкористно за събуждане националното съзнание. Те са продължители на първата възрожденска книга "История славяно-българска на Хилендарския монах Пайсий". Но ние не бихме имали историческия мемоарен материал специално и за Кукуш без книжовната дейност на Кузман Шапкарев, също от Сѐруга, зет на Дим. Миладинов, бивш негов ученик. По-късно той става учител в Кукуш, известно време директор на училището и книжовник в тази тъмна епоха, която ние неправилно ценим. Същият този Шапкарев е основоположник на откриване на Солунската гимназия, която даде бележити общественици и политици на българската държава и скъпи борци за освобождението на българския народ и българите от Македония. Кукуш представлява интерес и в новата и новейшата българска история, защото негови синове са борец и организатор на македонската революционна борба - Гоце Делчев и изтъкнатия поет Христо Смирненски /Измирлиев/. 1/

Кукуш е играл важна роля при духовното национално възрождане. В началото на 18 столетие административния център на казата /околията/ е бил преместен от селището Авретхисар /женска кула/ наричан просто Женско от българите, а исторически Гинекокастрон, в село Кукуш. А към края на столетието, в 1793/ в един документ вече е означен като град.

Както показва самото име Авретхисар /Гинекокастрон, Женско/ е бил седалище на управител жена на Авретхисарската каза /околия/. Той е бил не само административен, а и стопански център, където ставал и пазар през XVI век. Макар разрушена кулата, нейните стени са стърчали на рида край селото. Още преди завладяването ѝ от турците селището се е наричало Гинекокастрон /Женско/. Според народното предание Женско, Кукушкото градище /някакви остатъци от стени/ и градище Лазарица /до с. Крещово/ са били крепости на мъгленската княгиня против нашествието на турците. Владенията на същата се простирали от Мъглен до Кукуш, а гр. Женско е бил нейна столица. 1/ От семейството Измирлиев - гр. Смирна е Измир

Селото Кукуш е било вакъвско, числящо се към патримониума на султанката Айше, подарен от ~~Айх~~ майка ѝ султанката Махримет, пред-
назначен за издръжка от доходите му на основано от нея благотвори-
телно учреждение в столицата, съгласно някакъв автентичен документ
от 1706 г. от (долунския архив /цитира Т.Влахов/! В 1690 г. пазарят
и годишният панаир са били преместени от гр. Авретхисар в село
Кукуш. В 1724 там е заседавал шериятския съд /меджлис/. Към средата
на XVII в. става административен център а в 1793 г. в разни докумен-
ти е назован вече град Кукуш - Кълкаш касаба. Местоположението му
като селище заемащо централно място на голямата околия с много села,
просторно плодородно поле с разнообразно производство благоприят-
ствувало за стопанското му развитие и наложило определянето му
за средище на околията. Обаче името Авретхисар е било запазено в
официалния говор и писменост до балканската война и опожаряването му.

Неизвестна с положителност е историята за миналото както на
с.Женско, а така също печална е същата и за с.Кукуш в далечното
минало, но едно е положително, както Кукуш, така и земите на око-
лията му са били славяно=български през епохата на съществуването
на славяни и българи на Балканския полуостров. След падането на
Кукуш в турски ръце, феодално-бейския режим на народът е бил тежък,
непносим.

Населението в Авретхисарската околия е било постоянно обез-
покоявано от грабежи на башибузуци, кърджалии, кърсърдари, арнаут-
ски банди. Едни самостоятелно, други като части на отделни феодали
обирали населението, воявали помежду си и живота - имот, производ-
ство и чест били несигурни и нямало кой да ги защити. Казман Шапка-
рев съобщава, че през XIII в. Кукуш попадна под властта на бей
феодал Шахбенди. Той пише: "На времето на злоупотребенията както
Бел. Някои от данните са вземани от книгата "Кукуш" от проф.Т.Влахов,
но главният източник за ист.материал той е ползвал от същия
автор от, от който и аз ползвам, именно К.Шапкарев. Аз съм принуден
да съкратя част от материала за Кукуш, за да не се повтаря и от мен.

на хайтите, така и от граждански злоупотребители, кукушаните при-
нудили да се призавят на един тогавашен силен бег- Шахбенди,
обещаващи му да се плащат ежегодно някакво даждие." Но постепенно
този бей-феодал обърнал село Кукуш на свой и на наследниците му
чифлик. В продължение на десетилетия те са господствували, водели
с други феодали войни, арена на които често е била Авретхисарската,
Кукушката кааза. КъмXVIII в в края на 80-те години Шахбандиевци
били победени, избити от други в служба на султана войски, а имения-
та им дадени на други феодали владетели - гавроносавци. Те водили
войни със съседни области. Наредданията на централната султанска
власт не могла е да се наложи със сигурност. В тези борби страдало
и ограбваното население ту за поддържане на астер^ка, ту на феодални
банди./Те са описани подробно от Т.Влахов/. Шапкарев съобщава,
че "едва към 1800-1810 г. кукушани се отървали срещу откуп от
последните остатъци на феодалната зависимост." Трябва да се предпо-
лага, че от този политически и икономически хаос на разни заслужи-
ли на турското завоюване на тези краища феодали, бейове, положение-
то било уредено, като населението останало под една власт -
турската държавна власт.

IX.

Заедно с българската държава престана да съществува в 1393 г. падането на Търново и 1396 г. - на Видин, българския духовно-културен живот. В начало някои български земи на юг и на запад влизали в Охридската архиепископия / в Македония и западна България, включително Самоков, Кюстендил и Скопие/. Обаче още в 1394 г. в Търново се явил направен назначен от Цариградската патриаршия гръцки митрополит, а в 1766-67 и Охридската архиепископия била присъединена към патриаршията.. В София, Пловдив и навсякъде в България се явяват гръцки владци и църквата изгубва своя национален български характер.

Със завладяването на Цариград в 1453 г. Мохамед II не само не унищожил Цариградската гръцка патриаршия/, както е станало в Търновската, а напратови със суртански ферман Цариградския патриарх Генадии II получил широки права, като духовна и светска власт на православното християнско население в Турция, без оглед на народност назоваван "рум милет". Това е било отражение на борбата за църковно, което е било и политическо влияние между Итока и Запада. Турците смятали това като държавна необходимост. Гръцката фанариотска патриаршия се поставила в положение на завоевател относно църковно-образователната част от живота на българското население, подобно на политическото от турската власт. Гръцките владци, ~~нижните~~ работили в услуга на гръцките национални интереси се явили врагове на българската народност и език.

Корупцията обаче била голяма. Съперничат си гръцки патриарси, за да покажат свои кандидати за патриарх, заведи лошия precedent да дават на султана подкуп под форма на подарък. Той е известен под името "пеншек", който постоянно растял. Докато в края на XV век е бил 1000 хиляда жълтици, в началото на XVII век достигнал грамадната сума 100,000 хиляди жълтици /златни тур.лири/ и представлявал

добър доход за султанската хазна. Поради това често бивали сменявани патриарсите и на две години се пада по един патриарх през XVIIIв.

Тези суми патриарсите разхвърляли и събирали от владешките епархии, където конкурирали на търг /мезат/ различни кандидати владци. На търговете сумите възлизали от 100,000 до 300,000 гроша. Кандидатите трябва да бъдат одобрявани от патриарха и безспорно да бъдат гърци. Владците пък от своя страна събирали тези суми няколкократно от подведомствените им епархии, от свещениците и от християните - жители на епархиите.

Не само Несфит Бозвели, но и др. чужди учени, между които немският учен пътешественик, пътувал и през България, единодушно рисуват поразителната картина на груб материализъм и корупцията, която съществувала в гръцката патриаршия и целия клир на фанариотите в Цариград и цялата страна, както и черното тегло на българското население. Въпреки това към XVII-XVIII век българския народ в своето болшинство с много малки изключения, излезе цял из горилото и вековните страдания на двойното политическо и икономическо робство, последното упражнявано не само от турците, а и от гръцкото духовенство; успя да запази непокътната народностопанската самобитност - език и обичаи.

"Славянобългарската история" на Паисий бе първия зов на възраждане. В резултат на това и продължение на неговото дело от Софроний Врачански и др. цял век продължи борбата за отърсване от робството ни. Реформите на Султан Селим III /1789-1808 г/ към края на XVIII век само забавиха до тогава четиривековното робство, последвани от реформените опити на Махмуд II /1808-1839/ и на Абдул Меджит /1839-1861 г/. Като резултат на народното пробуждане следват в разни крайща на българската земя, като въстанието в Сливен 1829, "Велчовата завера" в Търново в 1834 г., "Манчовата завера" в Ниш, 1835, в Браила 1842 г, и другаде.

Последваха прояви на отделни лица възрожденци, като Васил Априлов /1789-1847 г./ в Габрово явяването на "Рибния буквар" на доктор Берон 1824 г., печатницата в Солун на Теодосий Синайтски в 1833 г. и др. подобни.

Руско-турските войни от 1806-1812 и 1828-1829 г. разтърсили турската империя. Революционната вълна, която в 1830 г. във Франция с юлската революция, заля почти цяла Европа, повдигна и духа на българите. Будното население на Враца, където е действувал от 1793 Софроний Врачански, макар и нерешително, действувайки против гръцкото духовенство, повдига въпрос за български владика. Ето и в Скоп в 1825 г. се подема по смело въпроса за български владика. Макар безуспешно, то се счита първия повик за български владика. Следват искания и в Самоков, Стара-Загора и др.

Руско-турската война с нашествие на руските войски до Одрин и получаване пълното освобождаване на околните на България страни - Сърбия, Румъния и Гърция, създали радостни надежди на нашия народ в славянска Русия. Но то предизвикало завистта и съревнованието в другите европейски държави за влиянието на Русия на Балкана. Последвали реформените актове на Турция и издаването на хати-шерифа в 1839 г и хати-хумаюна в

Книжната дейност на Софроний Врачански и тази на съчиненията на Юрий Иванович Венелин, наричан "втори Паисий" са силно повлияли за българското възраждане в XIX век. И паметното съчинение "Древние и нынешние болгары", излезло в 1829 г. най-авторитетно за първи път във в идеален вид българите в миналото и внушително в днешния образ.

"За развоя на църковно-националния въпрос са били важни следните моменти: Появата на сцената на Неофит Бозвели, третата голяма фигура, искането на българските владии от най-голямата епархия, Търновската и раздвижването на цариградската българска колония",

пише проф. П. Ников. След Паисия, Юри Венелин, Н. Возвели, явяването на Иларион Стоянов /Макариополски/ от гр. Елена/ се счита най-яръкия водач на борбата за църковното освобождение от патриаршията на фанариотите. През август 1844 г. след първото му заточение в св. Гора избягал от там, Н. Возвели се явява ненадейно в Цариград.

Неофит Возвели и Иларион Макариополски решили да вземат становище като пълномощници на цариградската българска колония и на целия български народ и в 1845 г. подали изложение до Високата Порта, нападайки остро гръцките владици. От осемте точки най-важните са назначаване иж в българските земи български архиереи и избирането им от народа и В. Порта.

Подкрепата на Русия за освобождението на Гърция не давали кураж на Турция да се противопоставя на българските искания, които като арбитър за одобрение на българските владици посочват В. Порта. Патриаршията по лукав начин са успели да спечелят за съюзник мощния руски посланик в Цариград - Титов. Патриаршията посочвала като мотив връзки на Неофит и Иларион с католическите среди, които искали да откъснат българския народ от православието и да ги присъединят към папата. Този слух бил разпространяван и от лазариста-католик патер Боре. Тук вече се засягали интересите на руската дипломация, която държала на единство на православието против католичеството. Така, че религия и политика се преплитали силно. Тито повикал Неофит и Илариона в посолството. Иларион не отишъл в руската легация. Неофит бил арестуван от патриаршески стражари и окован в желязо без разрешение на В. Порта, по море са заточили Неофит Возвели в св. Гора. Там той е починал в 1848 г.

Турската реформа обаче дала право с актовете за религиозни права на християнското население на избор на вероизповедание. Това използвали българите, които намирали защита от католическите държави в лицето на френските и австрийски дипломатически представители, а

по-късно и в английските и др. европейски държави за протестантите, против своеволията, арестите и гоненията от турски отговорни и неотговорни властници.

Това двувластно църковно разделяне на света и специално на Европа и по-рано български царе са използвали, като кос в политическите ходове с оглед интересите на държавата, както от цар Борис, така и от

Българската общественост тогава в лицето на водачите - възрожденци била раздвоена. Европейските дипломати с нотации, които са им били дадени от техните държави, правили опити за привличане българите християни към тяхната религия, като използвали повика против византийците - фанариоти в почти всички градове от българската земя - из Мизия, Тракия и Македония. След Скопие-1825 г следват Видин-1840 г. Самоков-1846, София-1847, Търново-1848 г., Пловдив--1848 и пр.

Трябва да се подчертае обаче, че тъкмо в най-силно притиснатите от елинизация български земи, Македония се разви първия революционен акт българска църковно-национална борба и се постигна първата българска победа над патриаршията, първия български владика.

Някои български дейци , както П.Р.Славейков, Дим. Миладинов и др. се противопоставяха на приемане друго вероучение и изоставяне на православията. Дипломатическите маневри на другия лагер за натиск върху патриаршията и постигане национални идеали за българска писменост и пр. не ги задоволявала да се съгласят на компромис. Руското становище бавно еволюирало от позицията им за единство в изт. църква против западните - католичеството и протестанството, което гръцката патриаршия използвала. Руската дипломация най-после стигнала до от позицията на "български владика под патриаршията", до самостоятелна, автокефална българска църковна иерархия. Обаче много тежки времена и много жертви трябваше да дадат българите

докато се осъществи идеята за самостоятелна българска църква, български език и българска просвета. Жертвите бяха и духовни и граждански, като Неофит Бозвели, Димитър Миладинов, К. Миладинов и др.

Француският император Наполеон III се намирал на върха на своя блясък, който се намирал в най-близко връзки с папа Пий IX, към средата на XIX в./1850 г./Със своите широки планове в Египет, чрез проекта за Суезкия канал и близкия изток, той бил в противоречие с Англия и Русия. След Кримската война католическата пропаганда на католиците-лазаристи, капуцини, францисканци и прѣ на Балканския полуостров се засилила и намирала силно влияние върху турската власт. То повлияло и на Драган Цанков в 1857 г. в Свищов възпитаник на католиците иезуити в Цариград да застанат начело на западното течение. Иларион Макариополски и Авксентий Велешки и Г.С.Раковски стояли здраво на "православната вяра". Практичните българи обаче търсили изход, като запазвайки националността и езика си, са били съгласни да жертвуват вярата, за да се спасят от двойното робство.

Така се е дошло да развильте се събития в гр. Кукуш, които били увенчани с успех. Този случай е първия в българската земя на Балканския п-в. За да се види обаче не само този реализиран успех, а как и с какви борби се е дошло до него ще се спрем на развильте се борби не толкова църковни, колкото национални, продължили в остра форма от 1839 до 1859 година и нататък. Междувременно излезе книгата на Туше Влахов за "Кукуш" и неговото историческо минало", считам за излишно да се спирам подробно на материала, който съм пригоствил, /а само най-характерното от него/, Понеже Кукуш е най-типичен пример на борбата, развила се из цялата българска земя, от Дунав до Бяло море, през време на възраждането./В 1912 г. при 2700 къщи брое 12,000 жители/.

Село Кукуш преди 200 години, а след това наричан град Кукуш към 1870 г. е имал около 1200 къщи с чисто българско население,

а само 50-60 къщи турско население, дошло от другаде, но нито един от друга народност. Както и в цялата българска земя и тук учило се гръцки език най-елементарно. Известно е, че е имало някакво килийно училище и то само говорим език, защото и самите "учители" били толкова граматни. През 1825 г. се открило и то на гръцки език училище, където е бил учител Андроник Йосифов, от гр. Струга, който се бил учил при Д. Миладинов. Последният бил известен елински учител, който се учил в гръцкото прочуто училище в Янина. Роден в гр. Струга-1810г той почнал учителствуване разбира се на гръцки език, както е учил, а не знаел обучение българско освен говоримия бащин език. Бил е учител в Охрид, Прилеп, с. Магарево и др., но рядко са били такива учени по онова време, макар елински. За него се е знаело в Кукуш, може би от Андроник Йосифов, а будните граждани замислили да поставят обучението на децата им на по-добро образование. Затова помогнал видния кукушки гражданин Нако С. Станишев, който търгувал с платна, тъкани в Кукуш и ходил по пазарите из Македония да ги продава. Той поканил Дим. Миладинов за учител в Кукуш. Миладинов приел поканата за средващата 1840/1841 учебна година, след като приключи текущата 1839/1840 учебна година в родния му град Струга.

Град Кукуш тогава имал за свой владика Милетий, Полениновския /Дойранския/, към която епархия се е числил.

Миладинов поставя на здрави основи първоначалното /основно/ и класно училище. Разбира се учението става на гръцки език, но Миладинов при преподаването разяснявал и превеждал на българския език, какъвто е бил говоримия език по домовете. Понеже служенето в църква ставало също на гръцки език, той превел някои най-често употребявани молитви на народния говорим български език. Те били написани, макар преведени с гръцки букви, за да могат свещениците да ги четат, па и той не знаел още българско "четно и писмо". Кукушани със своето будно българско съзнание мъчно понасяли чуждото гръцко иго на нераз-

бираем език и казвали "Нека владиката си стои там в гр. Поленин -Дойран, няма нужда от конек в Кукуш". Но трудна задача, наследена от паметивека. Тук няма гърци, а в църквата се чете на гръцки и при кръщаване, и при венчаване и при смърт, който никой не разбира. Така е в града,, така е в цялата околия, във всички села, по цялата страна.

С тази си дейност Миладинов макар елински учител, пробуждал националното българско съзнание всред ученици и граждани. Учителствувал е две години. Това не избегнало от очите на фанариотския владика. Наклеветен като размирен елемент Миладинов бил заплашван от турската власт и за да не попадне в затвора, трябвало е да се раздели с кукушани. Възмущението на кукушани както против турската власт, така и най-вече против гръцката църковна зависимост усилва. Общински настояници, граждани където и да са все мислят за народните работи, как да се учат децата им на родния български език. Така беше по цялата българска земя. Те обаче се научаваха какво става по света а даже и извън страната. Знаят какво става и в Европа, па из съседните държави, Белград, Атина, Цариград, Букурещ и Русия.

През 1857 г. кукушани построяват по-голямо училище, защото учениците от 150 се увеличават на 500+ Те поканват Миладинов отново в Кукуш за втори път, но заедно с Райко /Ксенофонт/ Жинзифов да учат децата на български език. Миладинов тогава учител в гр. Прилеп пише едно много мило и същевременно трогателно писмо, което искам да предам.^{1/}

Ето част от него:

"Мили мои, със задоволство прочетох вашето приятелско писмо с възторг узах вашите благородни чувства към славянството и образованието на нашия народ. Добре сте направили дете сте писали на Партений/м.б.архимандрит Партений Зографски в Цариград за български

^{1/} Р. Жинзифов, род.гр.Велес, пре подава в универс.в Москва, умрял-1874г

^{2/} Бел. Писмото е от книжките на Кузман Шапкарев-издадена в Пловдив от печатницата на Ед. Димитров в 1885 г.

учебници/ за необходимите книжа... Скачам от радост, като гледам
вашия стремеж и любовта ви към майчиния език, те щидр няколко ме-
сеца да служат и божествената служба на стария наш прадядов език...
Вие първи почвате в Източна Македония да изучавате нашия прадядов
език, вие първи ще обезсмъртите в славянската история своето отечест-
во... О, как ме е срам, загдено на гръцки ви излагам /с гръцки букви
м.б./ своите славянски чувства и сам нестдавна почнах да чета и
пиша и разбирам славянски. Но кой е прична за това? Фанариотите ар-
хиереи, които навсякъде са изгорили пергаментите славянски книги.."
Като изказва омразата си към фанариотското духовенство и към родо-
отстъпниците, Миладинов завършва писмото си с думите: "Съгласен съм
с вашето предложение и скоро ще дойда. /Цитирано в студията на проф.
Туше Влахов в списание "Истор.прог. на БАН/ от К.Шапкарев.

В началото на м. ноември 1857 г. Д. Миладинов идва в Кукуш
където заварва Р.Жинзифов. Двамата - Миладинов в класното, а Жинзи-
фов в основното училище почват обучението на децата на български език.
С усвояване на църковно-славянското четене, починали да пеят в черква-
та отделни молитви на славяно-български език.

На един празник учениците са пели цялата служба хорово на цър-
ковно-славянски и български език. Милети побеснял от гняв и заплашил
гражданите с афоресване. Това не изплашило кукушани и отговорили:
"...българския език е наш, майчин език... от гръцкото едно и едно
слово не разбираме...Трябва да се проповядва на език известен на
слушалите... И пак защо друго още пред 1000 години щом толко/б.м.
като/ се кръстиха българите се преведе свещеното писание на български
език от Кирил и Методий со съгласие и по буждение на цариградската
церков да хвалят.. бога на майчиния език..." С тия слова.....
кукушаните му затнаха устата на владиката... но видимо сърцето му
кипеше от гняв и ярост". Кукушани бяха решили да изхвърлят гръцкия
език от църкавата. Получили са две евангелия, едно на църковно-

славянски и едно на български език:

Ръкавицата е вече хвърлена. Почнатата борба през 1839 султанския "хатишери и "хатихумаюна през 1856 г. за религиозно равноправие на християните и защитата на солунския митрополит Антим в полза на владиката Милети, кукушани са се оплакали на султан Абдул Меджит, за да ги отърве от гръцки владици, които са обложили и взели от града им 300,000 гроша глоба /м.б. владишки/ такси и за други треби/.

Борбата е неспирна и всяческа. На 4 май 1858 г. с писмо до българския манастир "Св. Георги Зограф" в Атон Св. Гора искат да вземем под свое покровителство кукушкия манастир "Св. Георги", чийто храм бил посветен на "Св. Георги". Това искане е било направено, защото "Зограф" е бил независимо от фанариотските владици.

За празника "Св. Троица" 1858 г. църковната служба изцяло е била на българо-славянски език. Длужбата извършил светогорецът Климент, който от 22 април с.г. пребивавал в Дойран и Кукуш/предполага се че този Климент е бъдещия Охридски владика/. Тогава учител е бил Миладинов. Образуван е бил комитет за действие с председател Н. Станишев и секретар Д. Миладинов. Двете 1857 и 1858 г. са най-блестящия период от дейността на Дим. Миладинов.

Интересни сведения за събитията в Кукуш са дадени в издаваното в Русия от Некрасов с участието и на Чернишевски списание "Современник" под заглавие "Месец в България" писана от русите Егор П. Южаков и Виктор Рачински, членове на Славянския комитет в Москва. Те пътували из славянските земи с дружествена научна цел.

Прец Цариград и Атон - Хилендар и Зограф, отивайки за Солун, те са посетили Кукуш, Охрид и Струга, родното място на Миладинови. При посещението на Кукуш, където тогава са учителствували Р. Жини-фов и Дим. Миладинов, а Костадин Миладинов е бил ученик при братата си. Те били настанени в владишкия конак, вече освободен от гръцкия

владика Милетий в 1858 г.

Ето писаното в книжка 10 от 1860 г.

"...С какво любопитство, с каква радост гледаха на нас и ги канели у домовете им...Понеже кукушани нямали още славянски книги, помолили гостите да прочетат църковната служба на един празник.

По повод тази молба Южаков възкликава: "Боже мой. Този народ, от когото ние взехме църковно-славянските книги, които ни научи да четем и пишем славянски, този народ ни моли да му прочетем служба на славянски език." Това те са сторили. В продължение на 10 дни - от 15 до 25 декември Южаков умеше и научи учениците на Д. Миладинов и Р. Жензифов и поповете да четат славянски".

При заминаването си те са били тържествено изпратени далеч от града с плач и подаръци. А учениците пеели съчинената от учителя-поет Р. Жензифов песен:

Ето ние се разделяме
Вие заминавате оттък
сини морета и високи планини.
Ще се видиме ли пак някога?
Тежко ни е да се разделим с вас.
Плачете планини, реки, долини, езера.

Следната 1859 г. са заминали да учат за Русия - Райко Жинзифов, Костадин Наков Станишев, Никола Т. Делииванов, а след тях и Костадин Миладинов. Едно от обвиненията по-късно срещу Дим. Миладинов е било клеветата на гръцките фанариоти, че той изпращал българи и братя си да учат за офицери и се борят срещу турската власт. А кукушанецът Хр. Бучков, учил в лицей в *Белград* и после учител бил в Кукуш и Солун. реална гимназия.

Постъпките на кукушани против Милети, както пред патриаршията и пред В. Порта се засилили. Едно от обвиненията е било, че той вземал млади девойки под свое духовно настояничество с цел да ги прави свои наложници. За поддържане на фаворитките си той пражосвал стотици хиляди грошове.

Райко Ив. Хинзифов, роден 15.II.1839 г. в гр. Велес, Македония е един от редицата възрожденски поети и дейци от XIX в. Учил е в Атина гръцко училище. Бил е учител в Македония и заедно с Дим. Миладинов са основали българско у-ще с два стъпала - основно/първоначално/и класно. От там заедно с младежи кукушани Р. Хинзифов заминал за Русия, последван от К. Миладинов. Завършил университета в Москва, там останал учител до края на живота си. От него са известни няколко стихотворения, между които е поемата "Кървава коншуля" от 780 стихови реда е писана в 1870 година.

По историческия път на българския народ от Бълга-Дунав до Вардар трябва да отбележим, че довето века след епохата на "Златния век" на Симеона с писателите от негово време, като Ион Екзарх, Епископ Константин, Черноризец Храбър и др., ние виждаме да възкръсва, като митическа птица Феникс от пепелта, новата българска поезия в стихотворна форма. В началото тази поезия има религиозно национален характер в епохата на двойното, политическо под турците и духовно-просветно под гръцкото рабство. Но с националното пробуждане същото става светско национално-политическо. /Виж книгата "Първи стихотворци и поети" от Д. М. Стефанов - Т. Цв. Кръстев печатена 1942 г./ Ще споменем някои от малко известните.

Димитър Пенски роден в Трявна в 1813 г. написал "Ода на Софрония" в 70 стихови реда. Публикувана е 1862 год. във в. "Дунавски лебед", редактиран от Г. С. Раковски. Следват поемите на Неофит Рилски /1793-1881 г./ от с. Баия, Разложко. Те са "Епитаф", похвала към Търновския митрополит в 20 стихови реда и "Описание ... турскаго Хатинерифе" в 90 стихови реда печатено в в. спис. "Мисъл" 1892 г. Неофит Возвела /1760-1848 г./ роден в Елена написал "Премилая, горкая мати Болгария" в 18 и "Писмо" в 100 стих. реда. Следват стихотворенията от Георги Томич Пешаков, род. 1785 г. в гр. Видин. Писал е "Ода на Юри Ив. Венелин" /м.б. наричан Втори Паисий/ в 1837 г. в 10 коплета по 4 реда и "Ридение за смъртта на Юри Ив. Венелин" писано в 16 коплета по 5 стих. реда. Следват Сичан Николов, Хаджи Найдено Иванович с "Отечество"; д-р Иван Богориди - "Отечество"; Константин Огнянович - "О, пролет прелепна" и др.; Петър Д. Протиц; Стефан Изворски, Хр. Пишурка, Н. Калев, Вл. Мутева, Найдено Герев - Стоян и Рада" в 200 стих. реда и др.

Явилата се пред солунския митрополит Неофит комисия от Нако Станишев и Ат. Кушувалиев успяла да предизвика анкета от Патриаршията, която изпратила трима анкетъори. Анкетата установила обвиненията и Неофит се съгласил да го смени. Но вместо да назначи друг на негово място, той изкара епархията на търг/мезат/. На наддаването участниците владици почнали от 100,000 гроша и се стигнало до 300,000 дадени от тази епархия поделено кукушката. Търгът е бил възложен на Яков Потомонски. От тук заключават и кукушани-можем да познаем, че рибата смърди от главата"...Ето принос към разочарованието на кукушан за отървване от фанариотството.

След злополучната война на Русия в 1856 г. Франция и Англия, като представителки на западна Европа и покровителки на Турция, което създаде условия за съответните религиозни пропаганди на католицизма и протестанството, кукушани се поддадоха на пропагандата на католиците за уния с папата при обещания за покровителството им против турската тиречия и освобождаване от фанариотите.

На 12 юли 1859 г. се обърнаха с прошение към папа Пий IX за приемане на уния. Католически свещеник Тюрк, основател на гимназията "Зейтенлик", католическо у-ще с пансион в Солун пише; "През м.август се явиха българи от Кукуш с молба за препращане чрез Цариград до папата за уния с Рим"./Из сборн."Солун"/...прошението било подписано от 79 души между тях четирма свещеници. То представлявало навремето голям политически акт, въпреки някои противодействия, като това на Д.Миладинев. Но чашата вече преляла и търпението било изчерпано. В прошението си владиката Милетий кукушани пишели,че..."няма грех,няма беззаконие, което он явно или тайно да не е сторил."

В прошението се излагали условията за приемане на унията. Първо признаване главенството на папата:2/ да се запазят наредбите църковни, тайнствата и езикът български или славянски;3/ да си изберат архиепископ, който да се одобри от папата;4/ епископът и свещениците да са

българи и под покровителството на папата; 5/ училищата да са под управлението и грижите на архиепископа и епитропите. Българският език и букви да бъдат в основата на учението на младежите. Учителите ще се избират от архиепископа и епитропите, а последните ще се избират от народа.

Освен това молят негово Светейшество Пий IX да придума французското правителство/то е времето на Наполеон III всемогъщ тогава,/ да ги защитава пред самодържеца султан Абдул Меджит, против гонението и клеветите от гръцкото духовенство.

След тази постъпка началникът на католиците-лазаристи в Солун монсиньор Боре придружен от двама свещеници и и калугерки-лазаристи /медицински сестри/ са пристигнали в Кукуш. Униатството било прието с някои изключения. Явно е, че този акт в основата си има за подбуда национално-политически характер. Друг път за отървяване от фанариотите нямало.

Това много изплашило фенер. Патриархът помолил своя противник, водач на борбата за независима българска църква Иларион Стоянов Михайловски, по-късно Иларион Макариополски, родом от Елена да отиде в Кукуш и да възвърне кукушани към православието.

Митрополит Иларион заминал за Кукуш на 12 септември 1859 г. Там се явил и Боре. Между двамата духовници се разразил голям спор, а между гражданите, мнозина от които държали за православието, то се разразило във физически двубой. Стари хора разправят, че при превземането на църквата Св. Богородица в този двубой била разкъсана шапката на сестра Августина, която завеждала санитарния пункт в униатския дом, защото и те са взели участия в бъркотията. След превземане на църквата православните жени са спали в църквата два дни и храна им се донасяло отвън.

Мисията Иларион завършила успешно. Кукушани се върнали пак към православието, при условие да им се назначи за владика българин. Останали са само 40-50 къщи униати. Патриархът дал широк мандат

на Иларион.

Кандидатурата на Илариона за Кукушки владика, обаче била отклонена с мотив, че той два пъти вече е изпращан на заточение, не бива заради кукушката епархия да стане жертва, при острите борби тук. Той "трябва да стане глава на независима българска църква в Цариград" казал Н. Станишев. Те вече били набелязали Партений за свой владика, който им бе изпратил евангелие. Архим. Партений завършил духовна академия в Русия и към него се ориентирали. Това предложение било прието от Иларион. Той го съобщил на патриарха. Партений бил повишен в сан владика и изпратен за ^{полени} и кукушки владика. Партений е родом от с. Галичник, Дебърско, Македония. Той е завършил духовна академия в Москва и основал в Зограф школа /Атон/.

На 14.XI.1859 г. Партений Зографски бил тържествено посрещнат в Кукуш. След два дни от пристигането на Партений, Иларион напуснал града.

Така гр. Кукуш пръв в цялата българска земя на юг от Дунава, включително Тракия и Македония се е сдобил с владика българин 1859 г.

Партений се проявил като народен ръководител. "Владичината" намалил от 20 на 10 гроша. Голяма част от приходите отделил за училища. Помагал за откриване на български училища. Заменил веднага гръцкия език в църквите с български, въвел изучаване на "българска история в училищата и водил непрекъснатата борба против укиатите.

Солунския митрополит мъчно се помирил с това. Наелия от търг кукушка-дойранска епархия гръцкия владика Яков Потемонски, подпомогнат от някои "недобри" граждани особено от Дойран, подал "мазар", като искал се върне по силата на избора в същата епархия. Неофит подкрепил това искане, още повече че Партений не плащал от доходите нищо на патриаршията. Формулирали се обвинения в нарушение "църковните канони".

Обвиненията пред свикания в Солун от Неофит против Партений църковен съд са били следните: 1/що си не държи в конака парамена /м.б. скрита под това име наложица, метреса/ и анексия/братовчедки"

уж..... според общото правило на фенерските владичи./Какъв фарисейски разврат.. 2/ че он много свалил всичките владички давания ... "

С това съблазнил всичките околни епархии. 3/ Въвеждане в църквите и училищата на епархията българския език и с това нововъведение съблазнил българите от съседните епархии."

Партений бил осъден и отстранен от "партията на Неофит и Милети" с участието и на гражданските представители близки на Милети и някои от Кукуш. Тук бил и Нако Станишев. И той не можал да се проти-
вопостави, което се обяснява или от страха, че тогава бил убит кукуш-
кия каймакамин Абдулах бей. А между Партений и Нако имало и лични недоразумения. Милетий бил възстановен. Но кукушани не го допуснали в конака му и бил принуден да отиде да живее в Дойран. Отказали пла-
щето на владичките данъци и пр. въпреки натиска на турската власт.

Милетий се наложил да служи в църквата литургия. При почването на службата гражданите демонстративно напуснали църквата. След това общината е предявила обвинение и иск за морални щети, понеже лишил християните от богомолство и материални щети 500 гроша, дохода, който общината си получила от богомолците. Борбата все повече се изостряла.

Църковния въпрос не е бил само спор и борба в гр. Кукуш, а такъв в цялата българска земя, духовно подвластна на гръцката патри-
аршия в Цариград С него не само Турция, а и държавните дипломати правили политика. Западът искал да отблъсне Русия на Балкана, като представителка още и на православно вероизповедание, какното е било това фенерската патриаршия, към която се е числил и българския народ. Последният макар един век от Паисиевата история, вече при създаденото национално съзнание, иска българско църковно служене. И то не само в Кукуш, а въпросът се подига из цяла България.

Политическата конюктура в Европа иска да използва този спор на Балкана в границите на Турция, която в границите на военната мощ на една или друга европейска държава насажда и своето отношение

към гръцко-българския спор. След успешната Кримска война за Русия западните държави получават влияние в Турция. Католици и протестанти разпращат свои агенти с пари и с обещание за своето влияние над турската власт. Руската дипломация иска да задържи влиянието си за единство на православието в Турция под егидата на Цариградския патриарх. Тук влияят и славянските чувства относно българите, а православната вяра касателно гърците.

А запада гледа използва дадените права на свободно вероизповедание на българите, особено след 1856 г., особено защитата им от турските по политическа линия и отблъскване на ненавистното фанариотство.

Както в Цариград, така и в други градове в България, подобно в Македония, също в Тракия и Мизия броженията за отделяне на църквата или даване на български духовни лица, митрополити и пр. навлиза в разгара на борбата. Наред с това и състезанието на дипломатията.

Дали кукушкия революционен акт има заслуга, че пръв от българските градове изостри борбата с фанариотите и извоюва български владика, историята ще прецени. Но на времето още както Д. Миладинов в своето писмо до кукушани от 1858 г., така и К. Шапкарев също пише, че Кукуш засрами Охрид, Битоля и др. градове в Македония.

Иларион Стоянов - Макариополски бе непосредствен свидетел на борбата на кукушани, както с Милети и довеждането на Партении, така и с унията. Може би той има заслуга, когато при освещаване на новопостроената църква в Цариград на 15.IV.1860 г. при четенето антенията някой прекъснал дякона с думите: "спри, прескочи името на патриарха."

К. Шапкарев разказва по сведения от Нако Станишев следните два случая. Иларион попитал Н. Станишев да обясни пред цариградските видни българи въпроса за приемане унията в Кукуш, за което обвинявали кукушани в измяна на вярата. Нако обяснил, че като на

молбата им да ги отърват никой не им помогнал да ги отърве от фанариотските мъки, те прибегнали до католицизмъ. Той привел следния пример: "Когато хирурзите видят някоя част от тялото на човека оживенена /м.б. ганграниясала/ отрязват я за да спасят тялото. Ние като видяхме, че управлението на вярата /м.б. патриаршията/ ни ганграниясало е, за да избавим народността си, като никак не можем да отрежем управлението само, отрязавме го заедно с вярата, да да спасим народността си. Как могла би да съществува вяра, ако да нямало народ? Народ без вяра бива, той ще си намери една, която и да е вяра, но вяра без да има народ не може никога да съществува".^{1/}

При друг случай "през пролетта на 1860 г. пише Шапкарев, дал се едно официално угощение или бал, на което присъствували всички български първенци в Цариград, начело с владиката Иларион, както и външни български представители по църковния въпрос. На това угощение бил призован и Нако с кукушките си прости дрехи /м.б. става въпрос за неофициални за подобни случаи, а Нако си ходил с богати дрехи, кукушки носия, с палто-кожух е кожена яка по цялата предница, но с ^{буурлава} цотури, каквито се носели в Кукуш/ и чибюка си за пушене тютюн. Към края на Угощението гостите зели да се напиват на здравици от шампанското вино. Всякой от тях напил се на здравица по за едно високо лице или някоя обща идея, т.н. пр. /м.б. така например/ за императорско и султанско здраве, за българският народ и т.н. дошел ред на Нако Станишев. Той издигнал чашата пълна и като извикал гръмогласно: "Пия здравица за българска независима иерархия", напил виното, а празната чаша ударил силно, та се сдробила на частички."

Присъстващите се почувствували засегнати от дързостта на простия кукушанин и поискали обяснение. Той казал: че правото за независима църква патриаршията няма да го даде. Ще си искаме независима иерархия и uveden съм, ще я добием". Тогавя владиката Партений Зографски вече втора година бе такъв в Кукуш, на какъвто кукушани и

и българските села/ а други тук нямаше, освен турски/ се радваха, при български език в училищата и църковна служба на български.

Но явно или задкулисно борбата по църковния въпрос се разиграва на цариградския терен, в седалището на патриаршията. Тя претендира да ~~примине~~ за свръхнационална религиозна организация на православните християни, не само в границите на турската империя, а и извън нея, като руската, александрийската и др.

Това в противовес на римската и англиканската. Борбата в Кукуш и другаде обаче показва, че тя преследва единската фикс "мегали-идея" особено в българските земи. Това се вижда и от по-късния проект, който патриархът представя, когато е вече притиснат до стената. В него той отстъпвайки за назначаване на български владци за българските земи/ но не и за Македония/ иска епарията на църквата "Св. Богородица" и "Новата махала" в гр. Пловдив да се запази като гръцка епархия, Станимака/Асеновград/- също. Варна градът с няколко села, Анхиало и пр. също да не се включват в българските владишки епархии. Той иска да възкреси елинските от античността пр. н.е. крайморски и др. колонии. Жертва на тази гръцка хитрост бе доста време царската руска църква, когато руския посланик Титов в Цариград съдействувал за изпращане на заточение Неофит Бозвели.

По-късно постепенно еволюира становището по българо-гръцкия спор на руския дворец през времето на император Александър II и посланика видния дипломат в Цариград граф Игнатов.

Дълго време особено след 1856 г. до 1870 и по-късно европейската и руската дипломация в Цариград, преследвайки политически цели се занимаваха най-вече с църковния въпрос в границите на европейска Турция. В тази дипломатическа игра, те привлекли някои български видни за времето общественици. И тогава светът бе разделен на две - изток царска Русия и всички източни православни държави, представлявани от цариградския патриарх и запад, представляван от

1/ Съобщава К. Шапкарев - от стр. 81

римския папа за католицизма и Англия за протестанството. Мидионери и агенти от запад плъзнаха в българските земи, снабдени с пари и обещания из българските градове и сега в безсилието да се справят с гръцкото иго и усилията на патриаршията да елинизира и погърчи българите, както това прави с власите, много общественици прибегнаха до компромис, даже и духовни лица. По-голям бе успеха на католиците във формулата за уния, при което запазваха много от претендираните права-език, учение на български, защита от произволи на турската власт и пр. срещу признаване за глава римския папа. Такава крайност бѣ отвеждане 80 годишния старик и прост игумен на габровския манастир Йосиф Соколски от монсиньор /патер/ Боне, същият който и в Кукуш бе взел участие, сега придружен от Драган Цанков и д-р Миркович Георги в Рим. Соколски е бил ръкоположен за архиепископ и се е върнал в Цариград, като заместник на папа Пий IX.

Български видни общественици обаче били против приемане на унията. Влиятелния П.Р.Славейков, Найден Геров били натоварени с мисията да убедят Соколски да се откаже. П.Р.Славейков успял да стори това, като негов приятел. Но страхувайки се от арестуване и заточение Соколски придружен от Славейков и Н.Герв забягнал в Руската легация, от там в един руски параход и замнал за Одеса, като взел със себе си папската грамота и султанския берат, които го легитимират като такъв. От там отведен бил в Киев и вече не се върнал. Той издал послание към всички да се откажат от унията. П.Р.Славейков убедил Др.Цанков да спре в.България издаван в Цариград и субсидиран от католиците. Това било голям удар за униатството в Цариград. По-късно бил ръкоположен /1862 г/ на мястото на Соколски павликянинат Петър Арабаджиев. Излизането на в.България било възобновено. Цанков обаче бил напуснал Цариград и се върнал в България. Славейков успял да убеди и други духовни лица да се откажат от униатството, като арх. Макарий, поп Христо от Троян, поп Георги от Казанлък и др. А ето

становището на Г.С.Раковски по този въпрос, изразено в едно писмо от 1861 г. до Цариград по въпроса за единството на църквата около Илариона: "Убеден съм, че ние като станеме непоколебливи в пределната ни вяра, ще можем да увардим милата си родина, която с толкова трудолюбие сме разбудили."

Гърците тактично са лавирали между Изтока и Запада, а гърците са проявявали фанатизъм, който не се харесвал и на турския везир Али паша и Фуад паша, най-умните и културни държавници, = везир и външен министър след смъртта на Абдул Меджид /1839-1861 г/ наследен от брат му Абдул Азис /1861-1876/ През това време борбата за отделна българска църква продължавала и благодарение на еволюирането на руското становище от началото на император Александър II "мне нужно е само в църкви" под влиянието на московския митрополит Филарет, който през 1861 г. съветва княз Горчаков: да се даде на българите онова, което иска умерената българска партия.. Той иска да се издигне Търновския митрополит до екзарх на българите. В една записка той пише: Гърците отхвърлят началото на националността и не си спомнят, че св.Дух е признал началото на народността ...на свой език..."

След отстраняването на Партении с намесата на турската власт от Кукуш, там бил изпратен за владика Нил.. Но поради оплакване на Фенер солунския ~~владика~~ валия със заплашване е отстранил и него. Нил обаче в Цариград приел униатството и настоял да бъде възвърнат в епархията в Кукуш, което станало.

Отечеството без свобода е
тъмница.

Мацини. 1/

През това време Европ и Балканския п-в са били разтърсвани от революционни идеи - за свобода, за народни правдини, за независимост.....

1/ Мацини е революционер от времето на Гарибалди. Той е италиански философ.

През 1861 год. се явява на сцената Гарибалди. Става обединение на Италия. Александър II освобождава руските селяни от крепосничество. В 1859 г. княз Куза обединява Влашко с Молдавия в единна Румъния. В Херцогсвина избухва въстание. В гърция революция и сваля крал Ото I. Панайот Хитов със своя чета броди из Балкана. Г. Раковски обреза I българска легия в 1861 г. в споразумение е със Сърбия, Черна гора, Гърция и Румъния, работи за обединение против Турция. В "Дунавски лебед" пише: огнени статии за българска църковна и политическа свобода. Италианския революционер Гарибалди отправя прокламации към славяните: "Близу е часът на народите. Нека се изтегли мечът на справедливостта... Забравете враждите, интригите, религиозните и расови суеверия... Събудете се, имайте само една мисъл - за отмъщение, за свобода..."

Раздвижва се народът от цялата българска земя. Пловдивската област със своя постоянен представител в Цариград от 1861 г. до 1872г. работи непрекъснато за ^{български} ~~илинденски~~ владика. Паисий Пловдивски се отказва от Митриаршията и на 15.IV.1861 г. бива изпратен на заточение. Възнуват се българите и от Търново, от Варна, от Русе, София и пр.

В Македония освен случая с Кукуш актът от 3.IV.1860 г. и последвалите събития раздвижили всички градове. В Солун българското училище закрепна под ръководството на Славка Динкова, особено след създаването на българската община в 1869 г. В Охрид българщината се прояви още 1859 г. при овдовяване на епархията като протестирали пред в. ^и и искали възстановяване унищожените ^и ~~Е~~стиниановите права на независима Охридска българска архиепископия. Изпратен им бил за митрополит гърка Милети. Този насилник и клеветник изпрати Дим. Миладинов на заточение в Цариград и там загинаха двамата братя Димитър и Костадин Миладинови. Охридчани с него водиха 15 години борба. В Пелегнийската епархия с център гр. Витоля едва в 1863 г. е било открито частно българско училище с грижата на Д. Мишайков гр. Прилеп е бил център на българщината, където са учителствували

Р. Жинзифов, К. Шапкарев, Юрдан Константинов Джинот и пр. Гъркоманската партия на цинцарите са били упората на Милетии. Гр. Велес е бил винаги крепост на българщината и на българския език в Македония. Така от 1860 г., а за Кукуш от 1859 г. всички градове с малки изключения, в Мизия, Тракия и Македония се отделили от патриаршията и признали новата българска църква в Цариград. Завършека на организацията станал със създаването на българската екзархия /1870 г./.

Българите представили исканията си за самостоятелна църква, като оформили това в един проект представен на В. Порта, след като патриаршията отхвърлила всякакви искания за отделна църковна организация.

Но обстоятелствата наложили и патриарх Григорий VI един проект от 18 точки, като изключвал Македония и Тракия. Под влияние на европейската дипломация Турция се съгласила този въпрос да се разреши за да настъпи мир в страната. И не закъснял Везир Али Паша да поднесе ферман, за учредяване автономна българска църква при условията изброени в II точка. То е било на 28.II.1870 г.

С издаването на фермана в 1870 г. българският църковен национален въпрос е бил разрешен само формално. Но дълги борби още трябвало да се водят до осъществяването му на дело. Следвало е да се изработи екзархийски устав и да се избере екзарх - Антим Видински, Паисий Пловдивски и Иларион Левчански /не са били допуснати за кандидати Иларион Макариополски и Иларион Пловдивски понеже в борбата за Българска църква те били наказани от патриаршията с "низгверване".

Антим Видински бил избран с абсолютно болшинство за екзарх.

За изготвяне на екзархийски устав била избрана комисия, в която влизали - временния смесен съвет /от духовни и граждански лица/: Панарет Пловдивски, Паисий Пловдивски, Иларион Макариополски, Иларион Левчански, Антим Видински, Гавраил Кръстевич, х. Ив. Пенчович, Д. Гешовглу, Д-р Стамболски, Ст. Камбурев, х. Н. х. Минчослу, Т. Чалоглу, Хр. Тъпчилев, Д-р Д. Чомаков и Велю Милошев и представители от епархиите от градо-

вете на цялата Българска земя: Пловдив, София, Търново, Кюстендил, Силис-
ра, Скопие, Сливен, Вратца, Русе, Варна, Шумен, Самоков, Велес, Ловеч, Пирот,
Струмица, Стара Загора, Витоля, Бодия, Охрид, Видин, Ниш, Браня, Берковица,
Одрин, Неврокоп, Кукуш, / Костадин- Дино поп Гутев и Х. Георги /.

Поставените от патриаршията на комисията условия били:

1/ Всички български владици да поменуват патриарха; 2/ Епарията Св.
Богородица в Пловдив да се изключи от областа на екзархията и 3/ из-
даването на берата за екзарха да стара по ходатайство на патриарха-
били отхвърлени от българите и преговорите с патриарха били прекъс-
нати. Али Паша след като изслушал комисията дал право на българите.

Патриаршията свикала един събор, на който осъдил екзарха Ан-
тим на низвержение, Пловдивския Панарет и Ловчанския Иларион- на афо-
ресване. а Иларион Макариополски. вече по рано низвергнат и афоресан.
сега предал на вечна анатема и на огнена геена.

Гърците бяха най много недоволни и непримирими, защото виждаха
че създаването се високо национално съзнание на българите в Македония
и Тракия, за винаги ги откъсва от тяхното влияние. Те бойко се ориен-
тираха към екзархията.

Свикан бил от патриаршията гръцки събор, който обявил бъл-
гарите за схизматици /1.IX.1872 г/ понеже внесли в църквата/м.б. в
православието "племенно начало"/филетизъм/, чуждо на църковното на-
чало. Още на 17.IX. схизмата е била обявена от патриарха в патриар-
шеската църква в Цариград. След това решението за обявяване на схиз-
мата против българите било разпратено по епархиите. На много места
в България посланието за схизмата било публично изгорено. Схизмата
не разтревожила българите.

Последвал опит както от В.Порта, така и от патриаршията за
отделна българска патриаршия, в какъвто смисъл В.Порта предлага да
измени фермана за учредяване на екзархията. Българите обаче не се
съгласявали, като оставали в семейството на православието, което се

одобрявало от русите.

Както патриаршията със своята власт, която имала, подкрепена от турската власт, продължила противодействието из цялата страна, а най-много в Македония." В лицето на църквата българския народ спечели и възстанови една от двете свои големи национални организации, която даде външен вид, официелан израз на неговото самотитно национално съществуване"/проф.Ников/

Тази институция-екзархия с иерархията до селския свещеник, синод и мирски съвет свързва българските земи след 500 годишно робство. То даде възможност за откриване на български училища, на български език и българска книжнина из цялата българска земя-Мизия, Тракия и Македония. То даде възможност да може вече свободно да се развиват духовните и национални сили и да закрепне като нашия народ като такъв.

Противодействието на патриаршията с подкрепа на турската власт, която уж стояла на неутрална позиция по продължаващите религиозни борби принудили кукушани да прибегнат през февруари 1874 г. до унията. Непризнавания владика Нил се споразумял с представителя на папата в Цариград и подписал документ, че той и епархията преминават към унията.

Така владиката Нил с тази своя постъпка обезпечил закрилата лична и на града срещу патриаршията. Защото борбата на Милети, против когото се е обърнал и Нако Станишев продължавала,, макар той да е бил изпъден от Кукуш и живял в резиденцията си в Дойран. Но това формално приемане на унията от владиката Нил, не ангажирало кукушани и раздвоението на гражданите било голямо. Въпреки откъсването окончателно от патриаршията, болшинството остана верне на православното вероизповедание и починала борбата за завладяване на църквата и доходни църковни имоти между унията и екзархистите.

Понеже мястото пък за владика е било вече заето от униятския владика, на източно православните не се полагало владика, а архиерейския наместник, макар униати да са останали около 50-60 къщи от 270 в града.

По-късно за униатски владика бил назначен Епифан Шанов от гр. Калофер, макар владика на унията той бил с демократични прояви и в защита и на неуниятите пред турската власт в следващите революционни борби.

X.

Зад религиозните борби между Итока и Запада - между православното вероизповедване на Византия, Русия и др. и западно-католическото и протестанското - се криело политическото съперничество. След като мина страшната за Европа турска мощ през XVII в., когато те бяха стигнали до Виена, европейската дипломация се принуди в 1856 г. да признае Турция за европейска държава в Парижкия конгрес. Два пъти в продължение на 12 века - при арабите и при техните заместници, турците, мохамеданството е заливало християнските земи, като опустошителна река, не само Палестина, Азия, Африка, а и Балканския п-в. Тяхната власт обаче бе съпътствувана с нечувани зверства. За легализирането на Турция като европейска държава на Парижкия конгрес тя се задължила да подобри положението на своите поданици без разлика на вяра и народност. За тази цел султанът издаде фермана хати-хумаюн. Преди да се дойде до този акт на европейската дипломация, тя с не малко натиск върху султаните, се помъчи да поправи азиатския фанатизъм "който убие гяурин ще отиде в рай". Терорът и зверствата се изсипаха особено тежко върху народите на Балканския п-в и най-вече върху българите в съдружие с гръцките фанариоти. Опитите за реформи, като тези от по-рано, така и от 1856 г. оставаха само на книга.

Противодействието на потиснатите християнски народи не спираше, а убийствата, кланетата и пр. над християнските народи продължаваха. Турция е вече "болния човек". Така се явява на сцената известния в дипломацията "източен въпрос". След епохата на кръстоносните походи, дойдоха войните, които водеха Австрия и Русия в края на XVII в. и началото на XVIII век/ Русия водили около десет войни с Турция/.

Английският посланик в Цариград лорд Страндфорд в 1852 г., след като е давал силна поддръжка на султана при провеждане разните

реформи, заключава: "Успехът е вече невъзможен + Народната маса е съвършено деморализирана; грабежите, кражбите, подкупите виреят навсякъде; упадъкът се забелязва на всяка стъпка; и в моите очи няма вече никакъв лек за

Руският посланик в Цариград заключава по разрешението на този въпрос "Автономия /м.б. на областите/ или анатомия".

Многократно е бил поставян този въпрос: възможно ли е въобще понататъшно запазване на Турция. Безспорно този въпрос за европейските велики сили се е поставял с оглед преди всичко на своите лични интереси.

Руският посланик граф Кочубей в 1802 г. в записка от Цариград до император Александър I пише: "По своето пространство Русия няма вече нужда от разширяване...", изказвайки мнение за запазване Турция като слаб съсед. По силата на Мюнхенската тайна конвенция между Русия и Австрия в 1802 г. те се задължавали да запазят съществуването на Турция.

Но в 1833 г. в разговор с австрийския посланик граф Фикелмон император Николай I казал: "Аз нямам сила да дам живот на един мъртвец. Иа турската империя е мъртва, благодарение на нечуваните безредици, които разклатиха всичкият авторитет и унищожиха последния престиж на турското правителство в очите на неговите поданици."

В процеса на разглеждане "Източния въпрос" европейските кабинети които са разрешавали съдбините на всички народи, препоръчвали разни планове за преустройство на Балканския п-в. Ето някои по-главни от тяхните комбинации 1/ Въстановяване на Византия върху развалините на Турция; 2/ Присъединяване на земите ѝ към някои европейски държави; 3/ Разделяне на Турция между европейските държави; 4/ Създаване нови самостоятелни държави вместо Турция.

Така с писмо от 10.IX.1782 г. Йосиф II, Екатерина Велика съобщава един грандиозен свой план. Тя предлага да се създаде една

независима държава под името Дакия от Молдавия, Влашко и Бесарабия при цар грък. Русия иска само град Очаков с областта между реките Буг и Днестър и 1-2 острова в Архипелага. Ако им се удаде пък "да избавят Европа от врага на християнското име и го изгонят от Цариград, може да се възстанови Византийската империя с монах най-малкия ми внук - Великия княз Константин, който никога да не претендира за руския престол."

Йосиф II на 13.II с.г. отговорил, че няма нищо против, но без война това не би станало. А за Австрия той иска град Хотин с област: част от Влашко гдето извира река Алута, областта от Никопол до Дунав с Видин Орشو и Белград; от там по права линия с Дринския залив и всички венециански владения по сухо заедно с Сирия и Далмация. А на Венеция в земя да се дадат островите Крит, Кипър и др. и полуостров Морея.

По-късно император Николай I в 1833 г. в разговор с австрийския консул княз Метерних казал: "Турската империя заема мястото на византийската със завоевание... населението е християнско, защо да не искаме възстановяване на Византийската империя? Аз не познавам крал Отона /м.б. от Хабсбургски произход/, та не знам дали ще бъде по силите му подобна бързина. Аз не виждам по-добър изход."

Метерних отговорил: "Виенския двор ще поддържа Турската империя до последна възможност. Ако е съдено да падне, то Австрия няма да допусне създаване на една силна държава... Той предпочита създаване на много независими държавици..."

Явно какво се крои и всеки дърпа чергата към себе си.

Но в края на 1839 г. Метерних като се убедил, че новосъздаденото гръцко кралство /1821 г./ е враждебно към Русия, казал: Моят план е съставен. Цариград може да бъде само гръцки... и всички земи между Цариград и Атина.. а столицата ѝ от Атина трябва да се пренесе в Цариград."

Невъзможността да се погълне Балканския п-в от големите държави, карало кабинетите да кроят планове за неговото разделяне. Нека споменем още и следните интересни проекти.

От 1800 г. в записка подадена от граф Растопчин до император Павел се е говорило...че мерките предприемани от нея /м.б.Турция/ за лекарства завани на безнадежно болен..." Той предлага споразумение с Прусия, Австрия, Франция, Русия да вземе Румъния, България, Молдавия; Франция - Египет, Прусия, ХанOVERското курфирство, Падерноборнското и Минстерското епископства; Австрия - Босна, Сърбия и Влашко. А от Гърция заедно с островите в Архипелага да се създаде република, подобно венецианската под защита на четирите държави."

А от най-могъщите по онова време в Европа, Александър I и Наполеон в Тилзит по "източния въпрос" е бил набелязан следния план, при условие да скъса с Англия. Русия да вземе Дунавските княжества, Бесарабия, Молдавия, Влашко и България до Балкана; Наполеон да си присъедини Албания, Тесария, Корея и Крит; на Австрия да се дадат Босна и Сърбия, а турците да си запазят само Цариград, Румелия, Мала-Азия и Египет. На желанието на Александър да издигне кръст над "Св. София", Наполеон по думите на френския министър Тиер, извикал: "Цариград" Никога. То значи да владееш света. На Ерфуртския конгрес /1812г/ Наполеон заявил на Александър, че още не било време за изпълнение на теляитския план.

Представлява интерес да се спомене и следния проект за политическото преустройство на Балканския п-в, представен от руския министър на външните работи граф Кападистрия на тайния комитет на великите сили през м. март 1828 г. От турската държава в Европа да се създадат пет нови държави: 1/ Дакия от Влашко и Молдавия; 2/ Сърбия освен областта Сърбия още и България и Босна; 3/ Македония - освен самата Македония още и Тракия и много Архипелашки острови /Имброс, Самотраки и Тасос /; 4/ Епир - областта със същото име и Албания и 5/ Гърция - от

р. Пеней в Тесалия до гр. Арта, на юг до морето с островите към нея.

На престолите им да се изберат, със съгласието на великите сили, господари от второстепенните царски домове на Европа.

Самите държави да образуват федерация със столица Цариград, който да се обяви за свободен град, като му се предаде една малка територия.

Всички тези проекти са в противоречие с основните начала на нравствеността, справедливостта и правата за самоопределение на народите.

- 91^a -

26

Немислене Не

Деп. Тончев

(с. & паритетно)

XI.

Светът се убеждава най-после, че всички реформи останали безуспешни и не дадоха никакви благоприятни резултати за да се спаси разпадането на турската империя. Една и съща зла участ сполетя и хати-шерифа от 1839 г. и хати-хумаюна от 1856 г. и закона за вилаетите от 1864 г. и султанските фермани от 1875 г. и турската конституция от 1876 г., както и реформите на Цариградската конференция от същата 1876 година.

Всичките тези експерименти се удавиха в невинната и мъченическа кръв на кртяните, българите и арменците.

Вместо една реформена и културна Турция, остана едно царство разклатено политически, разложено нравствено - една сган от подивели дембели и непоправими злодеи. Затуй дадоха своя ценен живот просветени и гениални българи и пробудиха обществената съвест на хуманна Европа в лицето на нейни чистосърдечни и свободолюбиви велики мъже. Ботев става най-яркия изразител на гнева и протеста като пише за сълзите, кръвта, робството, изнудванията и безчестията не само на свои българи и българки, а и на чужденци живущи на българската земя, за да докаже на света и моралното падение на турската мафия.

Във в. "Независимост", год. IV бр. 47 1874 г. под заглавие "Решението на източния въпрос" пише: "Той ще разреши освен политическия, още и други социални, международни и икономически въпроси, като остро се нахвърля върху европейските политици - мистер Дизраели, граф Андраши и банкерите Шиглиц и барон Хирш.... в чиито ръце са съдбините на много народи."

А за турския морал посочва историята за чужденката госпожа Гюмпел от София. Тя е била нападната от няколко низами/турски военни и обезчестена. И после... Нищо.

В същото време турци нападнали един млад италианец, търговец обрали го и го обезчестили по турски. Името му е Чехини.

Италианецът се оплакал на своето правителство. В резултат софийския паша заповядал да изгонят Чехини от Турция, "защото безпокои правителствените чиновници за нищо и никакво". Толков.

На "неизлечимо болния" нищо не може да помогне. Съветът на граф Игнатиев автономия или анатомия е в абсолютна сила. Турция в своето безсилие се дута ту между война, ту в мирни проекти под чужда сурдинка-английска или немска. Но кой държавник, било при капиталистическа или социалистическа система би отстъпил доброволно, макар педа земя от своята граница.

В отчаянието си Турция залива с невинна кръв поданиците на Балканския п-в. А тази кръв е на българи, болшинството от населението в европейската част на Турция.

Многобройни са чужди добросъвестни и непринудени исторически доказателства от различни страни и на различни езици за българската народност на македонските славяни. Тези доказателства са от учени авторитети със световна известност. Някои подкрепени и с етнографско-географски карти. Ще посочим само някои от тях.

Ами Буе, Париж, 1840 г. Като пътувал Турция през 1836-38 г. във в. "Льо Турки д'Европ" пише: "Ядрата на населението в Македония са българите".

В свой труд М.Г.Макензи в цветна етнографска карта-стр. XIV-XV цяла Македония е отбелязана като българска. Същото прави и г.П.Шафарик.

Г.Г.Лайсан в 1857-58 г. пише че "земите от Дунав, Тимок, Охрид и Черно море се населяват от българско племе".

В края на XV в. в своя летопис сърбинът Михаил Константинович, пише че след смъртта на Стефан Душан, сръбския крал, неговият наследник крал Урош в 1371 г. отстъпва Македония на двамата братя на Угlesh юго-източна, а на Вълкашин - западна да управляват. Те са "Бугорском царством". Наследник на Вълкашин е македонския епичен герой Крали Марко.

А ето една дописка, печатана във в. "Уединство" бр.102 от 19.V. 1871 г. от цариградския кореспондент на вестника, излизащ в Белград: "Мисля за интересно...да съобща, че на 15.III.1871 г. се събраха да се съвещават по българския църковен въпрос следните представители, включително такива от Македония. Именно: От Охридска епархия-Манол Кюркчи, за Битолска-Тодоро Кусевич, известният митроп. Теодосий Кусевич-Старо-Загорски/, за Велешка-Константин Шулев, за Скопска-иконом поп Георги и Стоян Костов, за Костурска-поп Тодор, за Кукушка Константин поп Гутев и др.

Интересът към Македония всред чужденците е много засилен. На свой ред сръбското правителство изпратило един учен от Босна, род. на 5.III.1821 г. да работи за сръбската пропаганда. За прикритие му било внушено да събира и закупува стари ръкописи и др. старини. Той бил привърженик на идеята за южно-славянско братство. Той е Стефан П. Беркович.

В 1850 г. Беркович се установява в Серес и в продължение на три години обикаля Правище, Кавала, Неврокопо, Солун, Воден, Битоля, Крушево, Прилеп и др. Раздава сръбски учебници и др. книги, запознава се с учители, с българската интелигенция, със свещеници и други хора от народа. Запознал се с Дим. Миладинов, Кузман Шапкарев, Йордан Хаджиконстантинов-Джидот, Арсений Константинов, Константин Геров/брат на Найдено Геров /и др.. В.1854 г. отива в Белград за доклад. Тогава борбата против фанариотската патриаршия била в разгар. Връща се пак в Македония. Продължава да събира фолклорни материали-народни песни, приказки, пословици, гатанки и да изучава бита и обичаите на народа. Очарован е от македонските българи. Забравя тайната си политическа мисия. Проявява истинска добросъвестност в първия си сборник "Народне песни македонски бугаре" - издаден в Белград в 1860 г. В него се поместени 335 песни. От тях 270 са пети от българската народна певица Дафина от с. Просеник, серско, наречена

от него "Бугарска Омирка". То може да се сравни със сборника на руския фолклорист Вл. Качановски в "Сборника западнобългарских песня". Сен Петербург, 1882 г. Той съдържа 300 песни, изпети от народния певец Жоте Илков, от село Сухиндол, софийско. Аналогия има също със сборника на братя Миладинови.

Заслужава да се спомене ценното изказване на българския, изникротно мецената на Константин Миладинов за издаване на сборника "Български народни песни, събрани от бр. Миладинови -Димитрия и Константина". Те са били издадени през м. юни 1861 г. Константин Миладинов, се завърнал от Русия и останал като гост на епископ Йосиф Шросмайер в Дяково, хърватско за да пре пише със славянски букви, сборника писан с гръцки букви, по искане на Шросмайер. Изданието е било посветено "Великодушния покровител на народната книжнина Йосиф Шросмайер на най-южните от славянските народи"

Този виден хърватин и голям славянофил е основал югославянска академия на науките в гр. Загреб. При откриване на академията е направил следното изказване за българския народ:..че у тоя многолюбен народ, до пет милиона жители..не е изгаснал духът на св.Кирил и Методий, на Климент, на Йон Екзарх и Симеон Велики.

Не е излишно да посочим една категория чужденци, дошли в Македония, не с научна или политическа задача, а с чисто прозалиитична /проповедническа/ - американски протестански мисионери. Тях ги интересува успеха на христовото учение, което проповедват на този език, на който говори местното население. Дошли през 1829 г. мисионерите се установили между гърците. Но скоро се убедили, че във вътрешността на Турция няма достатъчно гърци; че населението е и говори български език. Те кръстосват Балканския п-в от Тулча до Охрид, от Бяло море до Черно море.

Мисионерът Едван Лок съобщава през 1871 г. че от два хиляди къщи във Велес две трети са български, както и от 95-те села на

околията. Същият през 1874 г. пише, че повечето от населението на Битоля е българско и трудно могат да се намерят истински гърци. Мисионерът Джеймс Кларк през 1879 г. пише, че населението в Македония е почти изключително българско. Мисионерът Беерд съобщава "В централна Македония не се намират села, в които да се говори гръцки език". Друг-Моорс на 3.III.1880 г. пише че населението европейска Турция е около три четвърти българско". Мисионерът Бонд: "Даже няма десет гръцки семейства в цялото Струмишко. Солун е управителен център на едно твърде голямо българско население. Селата на север и изток от границата са повече български". Мисионерът Моорс съобщава, че сръбски език се говори и на север от границата на Македония - в Митровица и Прищина".

В писмо от 7.III.1879 г. мисионерът Хауз пише: "Мнозинството от християнското население в Македония, в границите на Сан Стефанския мирен договор е българско, а гърци са или власите или погърчени българи

Мисионерите престояли в Македония - Кларк 54 г., Беерд-40 г. и Томсън -30 г. в доклад до Бостон, мисионерската централа, пишат: "Езикът на който по повядвахме във всички наши събрания в Македония и Поморавия/. изключение на Прищина и Митровица, където се говори сръбски, е българско".

Църковната борба на българите бе последвана от борба за културно-просветно и национално освобождение от турците. Започнала съгласувано другите балкански народи, тя се обособи в национално-субективна, национално-индивидуална. Основа за това за българския народ се постави от Георги Савов Раковски, родоначалник на революционната борба. Първият опит за създаване на българска революционна организация с участието на Раковски се извършва под названието на Македония с участието на македонски българи. Ето какво разказва за това Г.С. Раковски, който през 1841 г. е бил в Атина.

"През това време /пролетта на 1841 г/ в Гърция се организира дружество на критяни и тесалийци. Ние българите в качеството на учаща младеж, трябваше да бъдем възприемчиви за всяка подобна идея. По техния пример образувахме едно българско дружество за освобождение на националното ни отечество. След много тайни заседания, ние успяхме да основем дружество под името "Македонско дружество"... За по-успешно изпълнение на планове на това дружество Раковски и Иларион Стоянов /Макариополски/ биват изпратени в Цариград да проучат положението на Турция и къде са разположени главните турски сили, за да вземат съответните мерки. Започнал от Атина Г.С.Раковски, след катомина през разочарованието и огорчението на сръбския национален егизъм с разтуряне на I-вата българска легия образувано от него, той замина за Букурещ, за да завърши там трагично своя барчески живот.

А ето какво пише Хл.Ботев в статията от 29.VII.1875 г. в.Знаме Букурещ в бр.20/отпратена до редакцията на сръбския вестник "Изток" "Вие се оплаквате, че през м. т.г. владиката Дамаскин/българин/ заедно с мюджина/турски кмет/ е затворил сръбското училище във Велес и изгонил учениците". Велес сръбски варош ли е? Велес влиза ли в границите на вашата стара Сърбия?... Велес е български град и се намира в Македония. Не вие трябва да се оплаквате, а ние, че вашата пропаганда си тикнала носа не в свой чорап".

А ето и П.Яворов за народността характер:

С кръста си кръст ще начертая	и от Албанската пустиня	1/
От Дунав до Егея бял	до Черноморските води ...	

А политическото му гледище бе това на Р.Делчев с когото тръгна на живот и смърт цяла Македония.

А през това време Костадин Миладинов следва в Москва филологично и получава от брат си Димитър материали за замислената сбирка сръбски песни и гатанки от двамата Миладинови. Той не знае каква злокобна

1/ Из цитата на Г.Найденева в юбилейния лист за Яворов за празника на поезията 1863 г. в Чирпан - от стихотворение "Нощ"

участ подготвят фанариотите за неговия брат. Първородния син на Христ Миладинџ - Димитър със слово и просвета ту в родния край Струга, в западна Македония, ту в южна Македония - гр. Кукуш и околната върши възрожденска апостолическа дейност, като буди националното съзнание на българския народ. А осмото чедо на Христо - Костадин подлежда материалите за сбирката, като обикаля братската страна от Нева до Волга и се радва на свободата в братска Румъния. Димитър е натоварен от българската община в Цариград да събира помощ да новостроящата се църква. Той обикаля из цяла Македония. В тази си дейност той просвещава народа политически и му вдъхва смелост и вяра в борбата против робството. Тъкмо това не се харесваше на гръцките фанариоти. То не се харесваше и на турските власти, но нямаша повод за арестуването му. Гръцкия владика в Охрид и този в Битоля им помогнаха с клевети за битуване народа и дейност в полза на Русия, вековен враг на Турция. И на 16 II. 1861 г. битолския валия издава заповед за арестуването на Димитър. По нататък той бе отведен в Цариград. Докато Димитър чака Костадин да се върне със сборника, тяхна мечта да го видят напечатан, Костадин се бави в дома на Шросмайер в уреждане напечатването му, та тогава да се отзове на поканата на брата си Димитър да се върне. Най-после Костадин се, но Димитър е вече в Цариград. Той отива да го дири там. Но и той попада във фанариотско-турския капан. Така в турските зандани в неизвестност и безпомощност, заболели от тиф двамата и са починали Димитър на 11 или 12 януари, а Костадин на 6 или 7 януари 1862 г. Гробовете им са неизвестни. Димитър в разцвета на своята 52 годишна възраст, а Костадин едва 32 годишен стават жертва на фанариотско-турското зверство като апостоли възрожденци за свободата на българите от цялата българска земя. Мечтата на Костадин да зарадва брата си с издаването на сборника не се сбъдна. Въпреки излизането на сборника Димитър не можа да му се зарадва. А чувствата им се виждат от безсмъртните думи на Вазов: "Защото в един век, за правда

глух, разбуждаха смело народния дух и на братя родни чрез родното слово те готвеха битви и бъдеще ново..."

А Костадин изразява своите чувства в стихотворението писано в Русия под заглавие

Тъга за юг^{1/}

Орелски криля как да си метна
и в наши страни да си прилитна.
На наши места да си идам
Да видам Стамбол, Кукуш да видам,
да видам дали слънце и тамо
мрачно огрява како и вамо
.....

Не, я не можах овде да седам.
.....
На наши места я да си идам,
да видам Охрид, Струга да видам
.....
Там по сърдце в кавал да свирам,
сънце да зайдвам, я да умирам.^{1/}

Каква съдба.^{1/} Той споменава родната Струга, до нея свидния Охрид и Кукуш, който бе негов трамплин към Москва, от където той замина за Русия и на края Стамбол, където той заедно с Димитра трагично завърши своя обещаващ блестящи резултати живот. "Аз посях семето, а вие бъдете живи да пожънете плода ми" казва Димитър на зетя си Кузман Шапкарев.

Същият студент по славянска филология Костадин Миладинов из-
правил се пред водите на Волга изказва следния възторг:

"Волга"^{1/}. Колко народи са се срещали на твоите брегове^{1/}. Колко велики събития са се извършили пред теб^{1/}. И от всички народи, които са пили твоите води, само ние задържахме твоето име^{1/}.

В същото време наред с явилите се книжовници, учители, апостоли с перо, слово и оръжие укрепват българското съзнание и скорошна надежда за освобождение на цялата българска земя от Дунав до Бяло-море. Раковски, Каравелов, Левски, Панайот Хитов, Хаджи Димитър, Стефан Караджа, Ильо Войвода, Филип Тотю... Хр. Ботев... и много други... Жертви геройски... Ангел Кънчев, Бенковски, Каблешков...

Обявяване на въстанието в Оборище - 24.IV., 6.V./1876 г. Батак, Перущица. Реки от кръв. Митхад паша извършва преврат за да спасява

^{1/}Извлечение. Други негови стихотворения: "Шупелка"/Кавал/"Бисери" "Желание", "Сираче", "На санцето"/Слънце/, "На чужина", "Гърк" - владика на българите" и др. писани на стружки диалект.

Турция. Сменяват се султани един след друг—Абдул Азис, Мурад V, Абду. Хамид /1876-1909/.

Честна европейска съвест се възмущава. Гледно, Виктор Хюго.. Есента 1876 г. Александър II решава да действа. Лондон/Виконсфилд, заплашва със защита на Турция. Виена, Париж, Берлин свикват конференция в Лондон 18.III. 1877 г. Турция отказва интервенцията на Европа. Войната в защита на българите в Турция става неизбежна. Азиатските варвари не се трогват хуманността и на Европа. Руският император Александър II подписва манифеста за война и нахлуване в турската територия.

Войната между Русия и Турция е в ход. Турските паши дават отпор. Безнадежно. Плевен, Стара-Загора падат. Одман паша капитулира. Българите оформяват опълчение наред с братята руси. Критичната точка на боя е на Шипка на 20.XII.1877 г.

Българското опълчение е в стихията на боя и показва невидан героизъм. В него участвуват и 411 души българи от Македония. Подобно в четата на Хр.Ботев от градовете Велес, Тетово, Неврокопско, Крива Паланка, Охрид, Кукушко, Серско и др. чиито имена са известни. В най-критичния и сублимен момент пристига руската кавалерия и врагът е разбит. След падането на Одрин руските войски са в маршрут към Цариград.

Пристигат турски парламентъри за сключване на примирие. На 19.II.1878 г. е подписан договор за мир в Сан-Стефано. Този мирен договор включва и Македония макар не цяла. чл. 6 от договора гласи:

"България се учредява като независимо княжество подано на султана с християнско управление и народна войска./Обсегът на българското княжество по приложената карта за основа/ при окончателно разграничение. Като остава новата граница на сръбското княжество линията ще върви по западната линия на казата Браня до веригата на Църна гора/Скопска/. Като завие на запад линията ще следва по западната граница на каазите Кумановска, Качаник, Тетово, та до планината Кораб. От там по река Велешица до съединението ѝ с Черни Дрин, като тръгне на юг по Дрин и стигне предела на западната граница на каазата Охрид към планината Кин, границата ще върви по западните предели на каазите Корча и Старово дори до планината Грамос. След това при Костурското езеро граничната линия ще отиде

до р. Мегленица и по течението ѝ ще ми мине на юг от Енидже Вардар и устието на р. Вардар и по река Галика ще се насочи към селата Парг Сарт кьой. От там през средата на езеро Вешик до устието на реките Струма и Места и по морския бряг та до Буру-гьол. После на север-запад към Чал-тепе до р. Арда, отсам Одрин, Чер. море..

На този договор се противопоставили Англия и Австро-Унгария и Германия поради "страх от велика славянска държава" върху развалините на древна България. Австро-Унгария гласува кредит военен за 300,000 маїки на 5.III.1878г. и Англия свика резервни войници. Лорд Биконсвилд държи остра реч в парламента.

При тази коалиция със заплаха за избухване война Руския император приема искане за ревизия на границите на България. Събира се конгрес в Берлин и заседава от I юни до I юли 1878 година. Санстефанският договор е бил подложен на генерална ревизия. Надеждата на целият български народ бе задушена в това число и на българите в Македония, включително Кукуш, който оставаше в Санстефанска България. Българското целокупно отечество бе разкъсано на пет части. Добруджа бе дадена на Румъния, Южна България бе отцепена от Северна под името Източна Румелия с особено управление, български градове се дадоха на Сърбия Македония остана под прякото владичество на султана с член 23 от този Берлински фатален за българския народ договор.

Българските патристи веднага реагираха против тази неправда извършена в Берлин с въстанието в Кресненското дефиле, но отново пред очите на Европа и пред неистъжните още подписи парафирани пак неправдата, бунтовниците и населението бе залято с кръв от турските башибозаци и аскер.

Народът в Македония наведе глава пак под азиатския ятаган и понесе хумата на робството, отправейки все пак макар плах поглед с надежда към север, към дядо Иван и с искра на скрита радост за чест на свободния български народ, зад Рила, Пирин, Родопе....

Дум спиро, спиро! 1/

1/ Докато дишам се надявам.

стр 104 прилага се картата на Сан-Стефанска България

Вместо стожер на мира на Балкана
Македония барутен погреб остана

Вестта за злата съдба на българите, а още по-тежка за македонските
българи, изтръгна от гърдите им проклятие против виновниците за
тяхната нерадостна участ, проклятие и против войната.

Кои сме ние? От къде идваме? Къде отиваме? Какво искаме?

Ние сме частица от хората на планетата Земя.

Ние сме хора, народ, човеци; индивиди, семейства, народ.

Нормален човек отрича ли се от своето семейство, от своя народ,
от своя човешки род? Незнаем нищо по-далеч от втори век. Вили,
Аспарух и Кубер Кубратови-те дошли от към Волга през Дунав до Вардар,
през VII век.

Българи между Дунав, Рила и Родопите; българи в Македония между
Рила, Пирин, Родопите, река Места, Бяло море, Грамос и Шар планина.
А ето и славяни в съседство към запад. Нужен е съюз с мизийско-
тракийски българи, с македонските българи в по-голямо държавно образув
ание-съюз като федерация, конференция..., член на европейско, а то
на общочовешкото ^{чуждестранно} общсъжителство и мир, свобода, истинска демокрация,
и равенство.

Националното освобождение е първото стъпало на хуманизъм, на чо-
вечност към международно съжителство към интернационално братство.

ПЕЧАТЕНИ И НЕПЕЧАТЕНИ ЛИТЕРАТУРНИ И ОБЩЕСТВЕНО-
ПОЛИТИЧЕСКИ ТРУДОВЕ - от ИВАН АНДОНОВ КРОТЕВ

I. ПЕЧАТЕНИ:

- 1/ "СИНИЯТА ПТИЦА" - Феерична пиеса в шест действия и дванадесет картини, от Морис Метерлиик, превод от френски. Издадена е от книгоиздателство "Отец Паисий" в гр. Пловдив 1918 г. преиздадена от книгоиздателство "Знание" на Георги Вакалов, Сие-София в 1922 г. Заб./ Представено в Москва от МХАТ от Станислав в 1908 г, а от 1930 г. там се играе непрекъснато. Директора: "На дъното" на М. Горки и "Синята птица" от М. Метерлиик са ЗЛАТНИЯ ФОНД на театралния в "Литературен фронт" бр. 25/1956 г. В Париж-през 1911 и 1923 г. се представя
- 2/ Македонският въпрос от македонско гледище", брошура, печат. 1924 г.
- 3/ "Рочдалските пионери-кооператори", очерк, печат. 1938 г.
- 4/ "Спестовно-строителните кооперации", брошура, печат. 1934 г.
- 5/ "Мнение и критика" дискусия, брошура печатана 1942 г.
- 6/ "Разкази и статии", печатани в списания и вестници, излезли в Пловдив, София и другаде, около 200 заглавия в 3 тома:
- а/ Обществено-политически
 - б/ Кооперативни и
 - в/ Македонския въпрос

II - НЕПЕЧАТЕНИ

- 7/ "Калейдоскоп" - повест битово-етична, писана 1959/60 г.
- 8/ "Среца в салон "Естетика", едноактна пиеса драматизация на повест "Калейдоскоп" - 1961 г.
- 9/ "От Волга до Вардар", исторически летопис - 1963 г. към 100 маш. стр
- 10/ "Русалии" - историческа повест в две части - 1965 г. към 100 маш. стр
- 11/ Гоце Делчев - "Македонския Левски" - Очерк, пиеса, есе
- 12/ "Докде бе младост" - стихосбирка, над 30 заглавия.
- 13) "Ваньо" - очерк за митополитика на Ваньо
- 14) "Историята на българския народ" - епична повест - новела, 1967 г.
- 15) "Гоце Делчев и българският народ" - сборник разкази
- 16) "Национален проблем - Държавно-економікален
- 17) "Ялмон" - епичен характер. Върхове на култур. проблем - разкази (1975 г.)

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres